

Qualitative study of factors affecting the generation gap among teenagers and parents in Tehran :using grounded theory method (Presenting a paradigm model)

Azad Omidvar^{*}, Mehran Sohrabzadeh^{}**

Asadullah Babaei Fard^{*}**

Abstract

Intergenerational conflicts and challenges are one of the most important worries and problems of today's families. Therefore, the aim of this study is to analyze the factors, strategies and consequences of this phenomenon in the families of Tehran. The research method is a qualitative type of grounded theory, which has been purposefully selected with the participation of 40 teenagers and their parents in Tehran. Data were collected and analyzed based on theoretical sampling and in-depth semi-structured interviews. By reviewing and analyzing the data, the main research category "conflict, difference and intergenerational challenges" was selected. Causal conditions and factors such as "erosion of the social capital of the family", "pluralization of the lifestyle of teenagers", "marketization of relations between parents and children", "unfavorable living conditions and lack of suitable opportunities for parents to talk with children", "increasing individualism of the teenage generation", "difference in the vocabulary of parents and teenagers or language distance" cause conflicts, differences and gaps between generations. Background factors include "excessive comparison of their children with friends,

^{*} Ph.D. Candidate of social sciences, literature and humanities, Kashan University, Iran, omidvar.azad768@gmail.com

^{**} Professor of the Department of Social Sciences, Literature and Humanities, Kashan University, Iran (Corresponding Author), sohrabzadeh@kashanu.ac.ir

^{***} Associate Professor, Department of Social Sciences, Literature and Humanities, Kashan University, Iran, babaiefardm@gmail.com

Date received: 29/09/2024, Date of acceptance: 09/02/2025

acquaintances", "parents' inattention to their children's wishes, desires and aspirations", "adolescents' high ability to express emotional feelings to each other". Among the intervening factors, we can refer to the "invalidation of values", "the fluid identity of the teenage generation", "the existence of cycles of violence and aggression in the family" and "the expansion of information and communication technologies". The basic strategy of the research is "the lack of adaptability of parents in following the lifestyle of their children in the age of technology and resistance instead of adaptation or new conditions". In the end, intergenerational conflict, differences and challenges lead to consequences such as "emotional disconnection", "cultural backwardness", "the loss of sanctity, sanctity and the position of the family and the formation of parallel and shadow institutions", "local separation of adolescents from their parents" and "reduction in the economic growth and productivity of the society".

Keywords: generation gap, emotional break, lifestyle, fluid identity, teenagers.

Introduction

According to many experts, the issue of generation gap was not an issue worthy of attention until the emergence of the industrial society, and even before the 20th century, it was not an obvious issue, it was not considered a social issue. But in this century, with the growth and expansion of information and communication technologies and the speed of social and cultural changes, the conflict and gaps between generations are increasing day by day, so that most social scientists mention the phenomenon of generation gap. Generational gap is a concept that shows significant psychological, social, and cultural differences and significant differences in vision, awareness, beliefs and imaginations, expectations and value orientations and behavioral patterns between two generations at the same time in a society. Generation gap is a phenomenon that can have deep effects on family functions, social cohesion and sustainable development of societies. For example, in the current situation, the relationship between parents and children has turned cold, and two generations, due to social differences and different experiences, look at life from their own point of view and interpret it according to their own vision. Yesterday's generation (parents' generation) feel knowledgeable and experienced, and today's generation (children and teenagers) who want to adapt to today's developments, react because they cannot cope with their logic and advice rooted and full of experience, they turn to gambling. Therefore, the present study aims to

identify and discover the factors affecting the generation gap based on the lived experience of teenagers and their parents in Tehran using the grounded theory method and designing a paradigm model in this field.

Research question and hypothesis

According to the said contents, the question that the present research aims to answer is that, based on the lived experience of the participants, that is, parents and children, what are the most important causal, contextual and intervening factors and conditions affecting the gap between the two generations, and what are the strategies resulting from these conditions and the consequences of these factors?.

Theoretical framework

French sociologist Bourdieu, who is influenced by the macro-Marxist perspective and conflict approach, does not consider intergenerational challenges as other social conflicts, independent of class and stratification system or systems of dominance and inequality in different fields and within the framework of inequality and social conflict. It analyzes generational relationships and conflicts. Inglehart believes that rising levels of economic development, higher levels of education, the spread of mass media, and the rise of the welfare state lead to changes in the most important values. Berger (1929) and Luckman (1927) have explained the phenomenon of generation gap in the form of unsuccessful social education and believe that today due to the multitude of socializing institutions, value unity is lost and value plurality replaces it.

Materials & Method

The method of conducting the current research is a qualitative type of grounded theory. Due to the importance of the issue of the generation gap and the need to understand it more and better, and the lack of insight and sociological knowledge in relation to it, the qualitative, inductive and exploratory method of the grounded theory was selected. In the first step, in order to collect data related to the problem, adolescents aged 15 to 19 years and their parents have been considered as the statistical population of the research to express their opinions from different perspectives. For this purpose, using targeted and accessible sampling method, 40 boys and girls and their parents were selected as participants and the statistical community and they were interviewed. The purpose of conducting the interviews was to collect the necessary data about the factors affecting the generation gap by the theoretical sampling method (focusing on the data) to the extent that it is sufficient and

desirable. According to the theoretical model of the approach, a category was selected as a "central category" and around it, conditions and causal, contextual and intervening factors were identified, and finally, based on these factors, strategies and consequences were determined and the research model was designed.

Discussion & Results

The current research aims to investigate and discover the factors affecting the generation gap among teenagers and parents in Tehran based on the life experience of both generations using the grounded theory method. Based on the definition, intergenerational gap and challenges refer to differences, conflicts and differences in values, behaviors and attitudes between two generations, which can ultimately lead to their distancing from each other.

Thus, in this research, according to the grounded theory method and with continuous comparison of data and interviews, "disagreement, conflict and challenges between parents and teenagers" was chosen as the central phenomenon of the research because it was the topic and focus of all the interviews and all the events, concepts, subcategories and main categories of the research were aimed at analyzing and explaining its occurrence in the society, and the course of the discussion showed the formation of a basic theory around it. Among the most important primary and preliminary factors that lead to the gap between the two generations, we can mention the atmosphere of mistrust and the existence of negative ideas between the two generations, the pluralism and change in the lifestyle of the new generation, the commodification of the relations between the two generations, and the linguistic division. Background conditions that can create a special background and cause the occurrence of "parent-child conflict" can be mentioned as ignoring the wishes, desires, and wishes of the children by the parents, the eyes and eyes of the parents towards each other and comparing their children with other friends and acquaintances. Meanwhile, the strategy used between the two generations is also different; This means that parents resist their children, do not adapt themselves to the age of technology, and resist new conditions and styles (parents' stubborn resistance strategy). On the other hand, the children have turned to play tricks against this resistance and adapt themselves to the new conditions, cultural and social changes (the strategy of adapting to the new conditions and lifestyle).

Conclusion

If there are no facilitating and mediating institutions in this field, this gap and contradictions between parents and children can lead to a break in emotions and feelings, the loss of sanctity and sanctity of the family, the formation of shadow and parallel institutions, and a decrease in the economic growth and productivity of the society. Therefore, it is suggested that each of the generations adjust and adjust their values, norms, standards and lifestyle as much as possible, interact and dialogue with each other and in this way strengthen the foundations of the family and build a homogenous family based on dialogue and democracy.

Bibliography

- Berger, Peter; Lockman, Thomas (2007). *Social construction of reality* (translated by Fariborz Majidi), Tehran: Scientific and Cultural Publishing Company. [In Persian]
- Sohrabzadeh, Mehran; Parnian, Leila; Niazi, Mohsen; Khaje Nouri, Bijan; Sadeghi Deh Cheshme, Sattar (1397). A qualitative study of the experience of the generational gap (case study: Kermanshah girls), *Women and Society Scientific-Research Quarterly*, 10(1).pp.1-28. [In Persian]
- Shaffers, Bernhard (1383). *Basics of Youth Sociology* (translated by Karamatullah Rasakh), Tehran: Nee Publishing. [In Persian]
- Ritzer, George (1377). *Sociological theories in the contemporary era*, translated by Mohsen-Thalashi, Elami Publications, Tehran: 3rd edition. [In Persian]
- Kafashi, Majid (2016). Social and cultural factors affecting the generational gap of the youth of Tehran, *Women and Society*, Vol.6, No.1 (21).pp.67-86. [In Persian]
- Mishaghi, Ibrahim; Saadipour, Ismail; Dortaj, Fariborz; Motamedi, Abdullah (2019). Structural model of supervisory style and addiction to social networks with the mediation of generation gap (case study: youth of Tehran), *Communication Research Quarterly*, 27th year, No. 2 (102 series), pp. 61-93. [In Persian]
- Poortinga, W., Demski, C., & Steentjes, K. (2023). Generational differences in climate-related beliefs, risk perceptions and emotions in the UK. *Communications Earth & Environment*, 4(1), 229.
- Calvo-Porrà, C., & Pesqueira-Sanchez, R. (2020). Generational differences in technology behavior: comparing millennia's and Generation X. *Cybernetics*, 49(11), 2755-2772.

مطالعه کیفی عوامل موثر بر شکاف نسلی در میان نوجوانان و والدین شهر تهران (با استفاده از روش نظریه زمینه‌ای) ارائه یک مدل پارادایمی

آزاد امیدوار*

مهران سهرابزاده** اسدالله بابایی***

چکیده

تعارض و چالش‌های بین‌نسلی یکی از مهمترین نگرانی‌ها، دغدغه‌ها و مشکلات خانواده‌های امروزی هست. بنابراین هدف مطالعه حاضر، تحلیل عوامل، راهبردها و پیامدهای ناشی از این پدیده در خانواده‌های شهر تهران می‌باشد. روش پژوهش، کیفی از نوع نظریه زمینه‌ای می‌باشد که با مشارکت ۴۰ نفر از نوجوانان و والدین شهر تهران به صورت هدفمند، انتخاب شده‌اند. داده‌ها براساس نمونه‌گیری نظری و به شیوه مصاحبه عمیق نیمه‌ساختارمند گردآوری و مورد تحلیل قرار گرفتند. با بازبینی و تحلیل داده‌ها، مقوله‌محوری پژوهش «تعارض، اختلاف و چالش‌های بین‌نسلی» انتخاب شد. شرایط و عوامل علی چون «فرسایش سرمایه اجتماعی خانواده»، «پلورال شدن سبک زندگی نوجوانان»، «بازاری شدن مناسبات بین والدین و فرزندان»، «شرایط نامساعد معیشتی و عدم فرصت مناسب والدگری برای گفت‌وگو با فرزندان»، «فردگرایی رو به تزاید نسل نوجوان»، «تفاوت دایره واژگانی والدین و نوجوانان یا فاصله‌گیری زبانی» باعث تعارضها، اختلاف و شکاف بین‌نسلی می‌شوند. عوامل زمینه‌ای شامل «مقایسه کردن بیش از حد فرزندان خود با دوستان، آشنایان»،

* دانشجوی دکتری، علوم اجتماعی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه کاشان، ایران،
azad.omidvar768@gmail.com

** استاد گروه علوم اجتماعی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه کاشان، ایران (نویسنده مسئول)،
sohrabzadeh@kashanu.ac.ir

*** دانشیار گروه علوم اجتماعی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه کاشان، ایران،
babaiefardm@gmail.com

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۷/۰۸، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۱/۲۱

«بی‌توجهی والدین به خواسته‌ها، امیال و آرزوهای فرزندان»، «توانایی بالای نوجوانان در بیان احساسات روان به همدیگر» می‌باشند. از عوامل مداخله‌گر می‌توان به «کارناوالی شدن ارزش‌ها»، «هویت سیال نسل نوجوان»، «وجود چرخه‌های خشونت و پرخشگری در خانواده» و «گسترش تکنولوژی‌های اطلاعاتی و ارتباطی» اشاره کرد. راهبردهای اساسی پژوهش «عدم تطبیق‌پذیری والدین در تبعیت از سبک‌زندگی فرزندان در عصر تکنولوژی و مقاومت به جای انطباق یا شرایط جدید» می‌باشد. در نهایت تعارض، اختلاف و چالش‌های بین‌نسلی پیامدهایی چون «گسست عاطفی»، «واپس ماندگی فرهنگی»، «از بین رفتن حرمت، قداست و جایگاه خانواده و شکل‌گیری نهادهای موازی و سایه»، «فاصله‌گزینی مکانی نوجوانان از والدین» و «کاهش رشد و بهره‌وری اقتصادی جامعه» را در پی دارد.

کلیدواژه‌ها: شکاف نسلی، گسست عاطفی، سبک‌زندگی، هویت سیال، نوجوانان.

۱. مقدمه و بیان مسئله

به اعتقاد بسیاری از صاحب‌نظران موضوع شکاف نسلی (Generation Gap) تا پیش از پیدایش جامعه صنعتی مسئله‌ای در خور توجه نبوده، و حتی پیش از قرن بیستم امری آشکار، به منزله مسئله‌ای اجتماعی نبوده است. در گذشته عوامل بسیاری مانند اختلاف بسیار ناچیز در مراتب و موقعیت‌های اجتماعی گروه‌های سنی مختلف، رعایت اصل احترام به بزرگترها، انتقال طبیعی فرهنگ و رسوم جوامع به نسل جدید، وجود الگوهای واحد اندیشه، تفکر و رفتار در نسل‌ها سبب می‌شد تغییرات بسیار کند و بطئی باشد (راسخ، ۱۳۸۳: ۴۰). اما در قرن حاضر با رشد و گسترش تکنولوژی‌های اطلاعاتی و ارتباطی و سرعت تغییرات اجتماعی و فرهنگی، تعارض و شکاف‌های بین‌نسلی روز به روز در حال افزایش می‌باشد، به طوریکه اکثر علمای علوم اجتماعی از پدیده شکاف نسلی یاد می‌کنند.

شکاف نسلی مفهومی است که اختلافات فاحش روانی، اجتماعی، فرهنگی و تفاوت‌های معنادار در بینش، آگاهی، باورها و تصورات، انتظارات و جهت‌گیری‌های ارزشی و الگوهای رفتاری میان دو نسل هم‌زمان در یک جامعه را نشان می‌دهد (کفاشی، ۱۳۹۶: ۷۱). شکاف نسلی به عنوان یکی از مهمترین چالش‌های جوامع امروزی، توجه بسیاری از پژوهشگران و صاحب‌نظران حوزه‌های مختلف علوم اجتماعی را به خود جلب کرده است (Hysa et al. 2021). شکاف نسلی پدیده‌ای است که می‌تواند تأثیرات عمیقی بر کارکردهای خانواده، انسجام اجتماعی و توسعه پایدار جوامع داشته باشد (Poortinga et

Calvo-Porral, 2020; al. 2023). به عبارت دیگر، این پدیده که ناشی از تفاوت‌ها و تضادهای ارزشی، نگرشی و رفتاری میان نسل‌های مختلف است، می‌تواند پیامدهای گسترده‌ای در سطوح فردی، خانوادگی و اجتماعی به همراه داشته باشد (Lindskog, 2023: 520-525).

برای مثال با ورود به عصر مدرن و ورود اینترنت و تکنولوژی‌های جدید به عرصه خانواده‌ها، شاهد هستیم که والدین و فرزندان ساعت‌های متمادی در کنار یکدیگر می‌نشینند، بدون آنکه حرفی برای گفتن داشته باشند. دیگر کمتر نشانی از خانواده‌هایی می‌بینیم که والدین و فرزندان دور هم درباره موضوعات مختلف خانوادگی و کاری گفت و گو کنند و نظر یکدیگر را درباره موضوعات مختلف جویا شوند. در شرایط فعلی روابط موجود میان والدین و فرزندان به سردی گراییده و دو نسل به دلیل تفاوت‌های اجتماعی و تجربه‌های مختلف، زندگی را از دیدگاه خود می‌نگرند و مطابق با بینش خود تفسیر می‌کنند. نسل دیروز (نسل والدین) احساس دانی و باتجربگی می‌کنند و نسل امروز (فرزندان و نوجوانان) که خواهان تطابق با پیشرفت‌های روز است، واکنش نشان می‌دهند و چون از پس منطق و نصیحت‌های ریشه‌دار و سرشار از تجربه آنها بر نمی‌آیند، به لج‌بازی روی می‌آورند (میثاقی و همکاران، ۱۳۹۹: ۶۳). نمود و مصداق عینی این تعارض‌ها، اختلافات و چالش‌های بین‌نسلی، همین بس که هر کدام در ادبیات محاوره‌ای خود، یکدیگر را به القاب و برچسب‌های مختلف متهم می‌کنند؛ والدین به فرزندان خود برچسب نسل «لج‌باز»، «نسل معترض و منتقد»، «نسل خودرأی» می‌زنند و در مقابل فرزندان و نسل نوجوان، والدین و افراد بزرگسال را به دلیل فشار بیش از حد، بی‌توجهی به خواسته‌ها، امیال و آمال آنها و ایراد گرفتن به رفتار، گفتار و اعمال‌شان، به وزغ در چاه (Toad in a well) تشبیه می‌کنند (Dhiman, 2016: 81).

بنابراین به دلیل سرعت تغییرات اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، تکنولوژیکی و گسترش فرهنگ مدرن، هر نسل دارای ویژگی‌های، اهداف و آرزوهای متفاوت می‌باشد که همین عامل خود زمینه را برای تشدید اختلاف و تعارض‌های بین‌نسلی بیش از پیش فراهم کرده است. در این راستا، نوجوانان به عنوان نسل جدید و قشری که در مرحله گذار از کودکی به بزرگسالی قرار دارند، بیش از سایر گروه‌های سنی در معرض تأثیرات ناشی از این تغییر و تحولات هستند. از طرفی شهر تهران به عنوان مرکز سیاسی و بزرگترین کلانشهر ایران بیش از سایر شهرهای ایران در معرض این تغییر و تحولات قرار گرفته است، به طوریکه ساکنان

آن با تنوع و تکثر در سبک زندگی و فرهنگ روبرو هستند که می‌تواند زمینه‌ساز بروز تعارض و تضاد نسلی شود. بر این اساس، مطالعه حاضر در صدد شناسایی و کشف عوامل مؤثر بر شکاف نسلی براساس تجربه زیسته نوجوانان و والدین شهر تهران با استفاده از روش نظریه زمینه‌ای و طراحی یک مدل پارادایمی در این زمینه می‌باشد. فلذا مطالعه دقیق عوامل و شرایط علی، زمینه‌ساز، مداخله‌گر و دستیابی به راهبردها و پیامدهای ناشی از پدیده شکاف نسلی مستلزم یک مطالعه علمی دقیق، منسجم و مبتنی بر تجربه زیسته هر دو نسل یعنی نسل دیروز (والدین) و نسل امروز (فرزندان و نوجوانان) می‌باشد. در واقع پژوهش حاضر با تمرکز بر بررسی شکاف نسلی در بستر فرهنگی - اجتماعی شهر تهران، تلاش می‌کند تا به غنای ادبیات پژوهش بومی در این زمینه کمک نماید.

۲. پیشینه تحقیق

ساعی (۱۴۰۱) در پژوهشی با بهره‌گیری از روش کیفی به «تحلیل عوامل و پیامدهای شکاف ارتباطی و گفت‌گویی بین نسل‌ها در خانواده» پرداخت. براساس نتایج، عوامل علی شامل «مسئولیت سنگین اقتصادی و اجتماعی خانواده»، «کاهش فراغت جمعی خانواده محور»، «فقدان شناخت و مهارت ارتباطی بین والدین و فرزندان»، عوامل زمینه‌ای شامل «جهان‌بینی و ارزش‌های متمایز نسل‌ها» و «اختلال در منابع اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی مولد گفت و گو» و از مهمترین عوامل مداخله‌گر «به رسمیت نشناختن هویت نسلی فرزندان در خانواده» و «حضور قدرت سیاسی در عرصه تولید گفت و گو در خانواده» هستند. راهبردها و کنش‌های ناشی از عوامل زمینه‌ای و مداخله‌ای شامل «فقدان مکانیزم آموزش و ترویج ارتباطات گفت و گو محور»، «عدم توانمندسازی والدین برای درک و پذیرش ارزش‌ها و جهان‌زندگی نسل فرزندان» و «فقدان سیاست‌گذاری اقتصادی و اجتماعی و ارتباطی خانواده محور» می‌باشند. مهمترین پیامدها شامل «عدم شکل‌گیری خانواده مدنی گفت و گو محور»، «کاهش کارایی و بهره‌وری بین نسلی» و «کاهش همدلی و مشارکت بین نسلی برای ساختن حال و آینده مشترک» است.

مستخدمین حسینی و همکاران (۱۴۰۱) نیز در پژوهشی به بررسی «شکاف نسلی و تجربه زیسته والدین سمنانی از فضای مجازی» پرداختند. این پژوهش، برای پاسخ به این سوال که «الگوهای خانوادگی و مناسبات بین نسلی در شهرستان سمنان با توجه به روند رو به رشد فضای مجازی در سه دهه اخیر چه تغییراتی را پشت سر گذاشته است؟» انجام شد. یافته‌ها

نشان داد که فضای مجازی باعث شکل گیری سه نوع شکاف تحت عنوان «تفاوت در ارزش، تفاوت در بینش و تفاوت در کنش» میان والدین و فرزندان شده است که پیامد آن تضعیف کنش های عاطفی، سست شدن بنیان های خانواده و افزایش خشونت های خانوادگی می باشد.

سهراب زاده و همکاران (۱۳۹۷) در پژوهش خود به «مطالعه کیفی تجربه ی شکاف نسلی (مورد مطالعه: دختران شهر کرمانشاه)» پرداختند. نتایج پژوهش نشان داد که شرایط علی مانند؛ استقلال عمل، خودشیفتگی، مخاطره گرایی، خودمرجعی، مصرف گرایی، تضاد جنسیتی و صمیمیت سیال، روابط دختران با والدین آنها را دچار شکاف نموده است. در این میان طولانی شدن اقامت در خانواده و بی سازمانی خانوادگی به مثابه زمینه تسهیل گر و تحصیلات دانشگاهی، دوست محوری و استفاده از فناوری های نوین اطلاعاتی و ارتباطی به منزله شرایط مداخله گر عمل کرده اند. استراتژی دختران در این شرایط شامل مقاومت و طغیان است. هم گرایی ارزشی، تعدیل، انقطاع نسلی، ارتکاب به ناهنجاری های اجتماعی، انزوا و داغ بی اعتباری از نتایج احتمالی شکاف می باشد.

شانتی و همکاران (Shanti Et al. 2021) در پژوهشی به بررسی «شکاف نسلی بین نسل اول و دوم مهاجران هندی در آمریکا در سریال نتفلیکس: هرگز من هرگز» پرداختند. هدف این پژوهش تحلیل شکاف نسلی است که به دلیل تفاوت در ارزش های فرهنگی اتخاذ شده بین دو نسل بوجود آمده است. نتایج نشان داد که شکاف نسلی، ناشی از تفاوت در ارزش های آموزه های فرهنگی مانند تفاوت در نحوه تفکر، لباس پوشیدن، رفتار، غذا خوردن، نحوه به کارگیری فرهنگ ها و ارزش هایی که در زندگی روزمره خود به آن پایبند هستند، می باشد. نسل اول به ارزش های فرهنگی سابق خود، یعنی هند، تمایل دارند، در حالی که نسل دوم تمایل دارند با ارزش های فرهنگی جدید، یعنی جامعه آمریکا سازگار شوند.

قایم (Ghayim 2017) در پژوهش خود با عنوان «شکاف بین نسلی در عصر فناوری» شکاف بین والدین و فرزندان را در عصر تکنولوژی در جامعه عرب که مصداق یک جامعه سنتی است، نشان می دهد. قایم نشان می دهد که پدر به سبک فرزندپروری مستبدانه رفتار می کند، تمام خانواده از دستورات او پیروی می کنند. اما فناوری با بکارگیری محتوایی که جوان ترها بیشتر از بزرگسالان بر آن تسلط داشتند، جامعه عرب را خیلی سریع تسخیر کرده است و به آنها امکان می دهد با دنیای خارج آشنا شوند و روابط مجازی ایجاد کنند. نتیجه گیری اینکه، دنیای فناوری، کودکان را از والدین خود جدا کرده تا والدین درمانده

شوند، چیزی که باعث ایجاد درگیری بین والدین و فرزندان شد. این امر مستلزم تغییر سیستم آموزشی والدین و حتی تطبیق سبک فرزندپروری خود با عصر تکنولوژی است. دیمان و جین (Dhiman and Jain 2016) در پژوهشی به بررسی «شکاف نسل‌ها- مسائل و چالش‌ها» پرداختند. آنها در پژوهش خود به این نتیجه رسیده‌اند که وقتی والدین به رفتارهای فرزندان خود ایراد می‌گیرند، مشاجرات آنها تبدیل به اختلاف می‌شود و درجه بالایی از اختلاف نظر بین طرز نگاه و رابطه فرزندان بزرگسال و والدین شان وجود دارد. این امر در آینده کودک را از سبک زندگی و جایگاه والدین منحرف می‌کند. براساس نتایج، از قوی‌ترین و مهمترین پیش‌بینی‌کننده‌های شکاف نسلی، جنس، سن، وضعیت تاهل کودک و مجاورت محل سکونت می‌باشد.

به طور کلی سوابق موضوع ما را متوجه دو نکته می‌کند، اینکه مسئله شکاف نسلی در ایران بیشتر با استفاده از روش‌های کمی و در سطح بیان رابطه و فرضیه مورد بررسی قرار گرفته است و تحقیقاتی که به صورت کیفی به موضوع پرداختند، شکاف را فقط از یک بعد یعنی شکاف ارتباطی و گفت‌گویی (مانند تحقیق ساعی (۱۴۰۱)) و از نگاه یک جنس (مثلاً دختران) (مانند تحقیق سهراب زاده و همکاران (۱۳۹۷)) و یا فقط نسل والدین (مانند تحقیق مستخدمین و همکاران (۱۴۰۱)) تحلیل و بررسی کردند. پژوهش حاضر درصدد است که با استفاده از تجربه‌ی زیسته هر دو نسل فرزندان و والدین، به بررسی عوامل و شرایط علی، زمینه‌ای، مداخله‌گر موثر بر شکاف نسلی و استراتژی‌ها و پیامدهای ناشی از آن در قالب یک مدل پارادایمی پرداخته، و از این طریق به عمق و گُنه موضوع دست یابد.

۳. مبانی نظری پژوهش

۱.۳ رویکرد تضاد ساختاری و بوردیو

بوردیو جامعه‌شناس فرانسوی که متأثر از دیدگاه کلان مارکسیستی و رویکرد تضاد می‌باشد، چالش‌های بین‌نسلی را مانند سایر تعارضات اجتماعی، مستقل از طبقه و نظام قشر بندی یا نظام‌های سلطه و نابرابری در عرصه‌های مختلف نمی‌داند و در چارچوب نابرابری و تضاد اجتماعی به تحلیل روابط و تعارضات نسلی می‌پردازد (ریتزر ۱۳۷۷: ۷۲۲ و بوردیو ۱۹۸۴). از نظر بوردیو منشا اصلی منازعات نسلی، توزیع نامتوازن منابع قدرت، ثروت و سرمایه‌های در اختیار نسل‌ها در عرصه‌های مختلف اجتماعی است (نوروزی ۱۳۸۷: ۳۳). از اینرو ویژگی بارز

جامعه‌شناسی بورديو اين است كه نسل را به عنوان يك برساخت اجتماعي، حاصل تضاد بر سر منابع اقتصادي و فرهنگي در داخل يك ميدان (Field) معين مي‌داند (Turner, 1998; 302). ميدان اجتماعي به اين ترتيب ساخته مي‌شود كه عاملان و گروه‌هاي اجتماعي براساس حجم و ميزان سرمايه اقتصادي و سرمايه فرهنگي با برخي افراد اشتراكاتي مي‌يابند و با برخي ديگر فاصله پيدا مي‌كنند. وي استدلال مي‌كند كه مردمی كه به طور نزديك در يك فضاي اجتماعي قرار دارند، داراي مشابهت‌هاي بسيار هستند، حتي اگر همدیگر را ندیده باشند. به عبارت ديگر مردمی كه در فضاي اجتماعي مشابهی قرار دارند، ذائقه‌هاي مشابه و سبك‌هاي زندگي مشابه دارند (فرجي و حمیدی ۱۳۸۷). بورديو معتقد است كه عاملان اجتماعي تا آنجا با يكديگر مشتركات دارند كه در اين دستگاه دو بعدی (سرمايه اقتصادي - سرمايه فرهنگي) به يكديگر نزديك باشند و ميزان تفاوت‌هايشان بستگي به اين دارد كه در اين دستگاه چقدر از هم فاصله داشته باشند (فعلي و ذوالفقاري ۱۳۸۸).

۲.۳. رويکرد دگرگوني‌ارزشي اينگلهارت

اينگلهارت در كتاب «تحول فرهنگي در جامعه پيشرفته صنعتي» به دگرگوني ارزشها و عوامل موثر بر آن پرداخته است. وي در تحليل گروه‌هاي سني، وجود تفاوت‌هايي محسوس در اولويت‌هاي اجتماعي مهم نسلهاي جوان‌تر و بزرگتر را محرز مي‌سازد و اثبات مي‌كند كه همگام با جايگزيني جمعيت، تحول تدريجي اما فراگير از اولويت‌هاي مادي حاكم به سوي اهداف فرامادي و در ارزشهاي اين مردم واقع شده است (وتر ۱۳۷۳: ۶۱). اينگلهارت با تركيب دو عامل كميابي و فرضيه اجتماعي‌شدن، تحولات بين نسلي را بررسي مي‌كند و بر اين نظر است كه اين دو عامل در بلندمدت تاثيراتي دارد كه از آن به عنوان تحولات نسلي در نگرش‌ها، ارزش‌ها، هنجارها و سليقه‌ها ياد مي‌كند (عباسي و همكاران ۱۳۹۷: ۱۳۷). براساس فرضيه كميابي، اولويت فرد، بازتاب محيط اجتماعي - اقتصادي اش است، به نحوي كه شخص بيشترين ارزش ذهني را به آن چيزهايي مي‌دهد كه عرضه آنها نسبتاً كم است. طبق فرضيه اجتماعي‌شدن، نيز ارزشهاي اصلي شخص تا حد زيادي بازتاب اوضاع حاكم در سال‌هاي قبل از بلوغ وي است (Ingelhart, 1994; 61). در حاليكه فرضيه كميابي دلالت بر اين دارد كه رونق و شكوفايي اقتصادي به گسترش ارزشهاي فرامادي مي‌انجامد، فرضيه اجتماعي‌شدن مبين اين است كه ارزش‌هاي فردي و ارزش‌هاي يك جامعه هيچكدام يك شبه تغيير نمي‌كند. برعكس دگرگوني اساسي ارزش‌ها به تدريج و بيشتر به طرزي نامرئي

روی می‌دهد (همان، ۷۶). اینگلهارت تغییرات فرهنگی را در پاسخ به دگرگونی‌های اقتصادی، تکنولوژیکی و سیاسی می‌داند که به نوبه خود نیز به محیط شکل می‌دهند (اینگلهارت ۱: ۱۳۸۰). یافته‌های اینگلهارت نشان داد که توسعه اقتصادی و اجتماعی می‌تواند به تغییر ارزش‌های اجتماعی منجر شود، به این معنی که با بهبود سطح رفاه اجتماعی اولویت‌های ارزشی نسل‌های مختلف تغییر کرده و جوانانی که در مقایسه با نسل‌های قبل وضعیت بهتری دارند، جهت‌گیری‌های فردگرایانه بیشتری نیز دارند (احمدی ۱۳۸۹: ۱۹۰). درواقع اینگلهارت معتقد است که خیزش سطوح اقتصادی توسعه، سطوح بالاتر آموزش، اشاعه رسانه‌های جمعی و برخاستن دولت رفاه منجر به تغییر در مهمترین ارزش‌ها می‌شود (سهراب‌زاده و همکاران ۵: ۱۳۹۷). اینگلهارت با طرح مفهوم «انقلاب خاموش» بر این نظر است که ورود سریع ارزش‌ها و ایده‌های جدید از طریق تکنولوژی‌های نوین اطلاعاتی و ارتباطی می‌تواند گسست‌های جدی در مبانی هویتی جامعه ایجاد کند (حسین‌پور و عرب‌مومنی ۴۵: ۱۳۹۶).

۳.۳ برگر و لاکمن

برگر (۱۹۲۹) و لاکمن (۱۹۲۷) تئوری تناقض پرورش اجتماعی اولیه و ثانویه را عنوان می‌کنند. مطابق نظریه آنها پرورش اجتماعی اولیه نخستین مرحله اجتماعی شدن فرد است و در کودکی صورت می‌گیرد و فرد از آن طریق به عضوی از اعضای جامعه تبدیل می‌شود (مجیدی ۱۳۸۷: ۱۸۰). جامعه‌پذیری اولیه زمانی به پایان می‌رسد که مفهوم دیگران تعمیم یافته در آگاهی فرد استقرار یافته باشد. فرد در این مرحله یکی از اعضای اثربخش جامعه به شمار می‌رود. جامعه‌پذیری اولیه هرگز کامل نیست، بلکه تداوم این امر با پرورش اجتماعی ثانویه ملازم است (همان، ۱۸۸). به عقیده برگر و لاکمن اجتماعی شدن ممکن است موفق و ممکن است ناموفق باشد. اجتماعی شدن موفق زمانی است که بتوان پیوندهای اصولی و ریشه‌دار بین واقعیت درونی و عینی برقرار نمود و موارد ناموفق می‌تواند در نتیجه ناهماهنگی یا عدم تجانس سلیقه‌ها در اجتماعی کردن فرد باشد. تضادهای موجود میان اجتماعی شدن اولیه و ثانویه می‌تواند به اجتماعی شدن ناموفق منجر گردد (مقتدایی و همکاران ۱۳۹۷: ۱۲۲). برای این اساس برگر و لاکمن، پدیده شکاف نسلی را در قالب پرورش اجتماعی ناموفق تبیین نموده‌اند و معتقدند این امر زمانی به ظهور می‌رسد که اختلاف‌هایی بین پرورش اجتماعی اولیه و ثانویه وجود داشته باشد (مجیدی ۱۳۸۷: ۱۸۹). امروزه با کثرت نهادهای جامعه‌پذیرکننده

(والدین، مدرسه، دانشگاه، صنعت فرهنگی و...) سروکار داریم که هر یک ارزش‌ها، هنجارها و سبک‌زندگی خاصی را اشاعه می‌دهند و کارکرد جامعه‌پذیری را به صورت‌های مختلف انجام می‌دهند. در چنین جامعه‌ای وحدت‌ارزشی از بین می‌رود و کثرت‌ارزشی جایگزین آن می‌شود. در جامعه‌ای که وحدت‌ارزشی از بین برود، انسان‌ها با گروه‌های مختلفی سروکار دارند که در هر یک از آن‌ها یک نوع ارزش خاصی حاکم است که گاه در گروه دیگر ارزش نیست و ارزش‌های رقیب بر پذیرش ارزش‌های والدین تاثیر دارد (رحیمی ۱۳۹۰ به نقل از دانش و همکاران ۱۳۹۳: ۱۴).

بنابراین در یک جمع‌بندی کلی بورديو منشا اصلی منازعات نسلی را توزیع نامتقارن ثروت، قدرت و میزان دسترسی افراد به سرمایه‌های مختلف در یک میدان می‌داند. این‌گله‌ارت معتقد است که با بهبود سطح رفاه اجتماعی، اشاعه رسانه‌های جمعی و ظهور دولت رفاه، جهت‌گیری‌های فردگرایانه بیشتر می‌شود و در نهایت باعث تغییر و جابجایی در ارزش‌ها می‌شود. برگر و لاکمن، پدیده شکاف نسلی را در قالب پرورش اجتماعی ناموفق تبیین نموده‌اند و معتقدند که امروزه به دلیل کثرت نهادهای جامعه‌پذیر، وحدت‌ارزشی از بین می‌رود و کثرت‌ارزشی جایگزین آن می‌شود.

۴. روش پژوهش

روش انجام پژوهش حاضر، کیفی از نوع نظریه‌زمینه‌ای می‌باشد. با توجه به اهمیت موضوع شکاف نسلی و ضرورت درک بیشتر و بهتر آن، روش کیفی، استقرایی و اکتشافی نظریه زمینه‌ای انتخاب گردید. این روش که توسط دو جامعه‌شناسی آمریکایی بنام گلیرز و اشتروس (Glaser and Strauss) در دهه ۱۹۶۰ ابداع شده، در اصل تلاشی است در راستای داده‌اندوزی در رابطه با موضوع و نظریه‌پردازی بر پایه آن داده‌ها و معمولاً در مواردی انجام می‌گیرد که دانش کمی در رابطه با موضوع وجود دارد (Sheldon 1998).

در مرحله اول در راستای داده‌اندوزی در رابطه با مسئله، نوجوانان گروه سنی ۱۵ تا ۱۹ ساله و والدینشان به عنوان جامعه آماری تحقیق در نظر گرفته شده‌اند تا از دیدگاه‌های مختلف نظرات خود را مطرح نمایند. برای این منظور با استفاده از شیوه نمونه‌گیری هدفمند و در دسترس، ۴۰ نفر از نوجوانان دختر و پسر و والدینشان به عنوان مشارکت‌کنندگان و جامعه آماری انتخاب شدند و با آنها مصاحبه شد. تمامی مصاحبه‌ها با کسب اجازه از مشارکت‌کنندگان به صورت نوشتاری و دیجیتال ثبت و ضبط شدند. با توجه به اینکه

جامعه‌آماری نوجوانان و طبیعتاً دانش‌آموزان و والدین‌شان بودند، مکان مصاحبه‌ها عموماً در سطح مدارس و براساس تمایل و توافق مصاحبه‌شونده تعیین شد. زمان مصاحبه‌ها بین ۳۰ تا ۶۰ دقیقه بسته به پاسخ مشارکت‌کنندگان به پرسش‌ها متغیر بود. هدف از انجام مصاحبه‌ها جمع‌آوری داده‌ها لازم درباره عوامل موثر بر شکاف‌نسلی به روش نمونه‌گیری نظری (تمرکز بر داده‌ها) به حد کفاف و مطلوب بود. حد کفایت، تکرار داده و رسیدن به «نقطه اشباع Saturation Point» بود. از مصاحبه ۳۰ به بعد میزان تکرار داده‌ها در زمینه موضوع و سوالات مورد بحث افزایش یافت و در مصاحبه ۴۰ اشباع داده‌ها قطعی و از انجام مصاحبه‌های بیشتر صرف‌نظر گردید. در مجموع از ۴۰ مصاحبه، رویدادهای گوناگونی پیاده‌سازی گردید. سرانجام، مرحله تحلیل داده‌ها به روش «مقایسه مستمر Constant Comparison» و با «نمونه‌گیری نظری Theoretical Sampling» در سه مرحله «کدگذاری باز Open Coding»، «کدگذاری محوری Axial Coding» و «کدگذاری گزینشی Selective Coding» انجام پذیرفت. با کدگذاری باز «مفهوم‌سازی» از رویدادها، با کدگذاری محوری «مقوله‌سازی» از مفاهیم و با کدگذاری گزینشی «گزاره‌نویسی/رویدادها» درباره روابط میان مقوله‌ها صورت می‌پذیرد (کرسول Creswell ۲۰۱۲). در پژوهش حاضر این مراحل در چارچوب رهیافت نظام‌مند استراوس و کوربین (۱۹۹۸) انجام و در مجموع از رویدادها و مصاحبه‌های مختلف، ۱۷۰ مقوله فرعی/کد باز و در نهایت ۲۱ مقوله اصلی به عنوان عوامل اصلی (علی، زمینه‌ای و مداخله‌گر)، راهبردها و پیامدهای موثر بر شکاف‌نسلی استخراج گردید. مطابق الگوی نظری رهیافت، یک مقوله به عنوان «مقوله محوری» انتخاب و حول آن، شرایط و عوامل علی، زمینه‌ای و مداخله‌گر شناسایی و در نهایت براساس این عوامل، استراتژی‌ها و پیامدها مشخص و جاگذاری گردیدند. شایان ذکر است که اعتبار تحقیق در روش نظریه‌بنیادی با راجع یافته‌ها به داده‌ها و پایایی آن با ارجاع نتایج به متخصصین تأمین می‌گردد؛ ارجاع یافته به داده مبین ارتباط منطقی مقولات با مبانی مربوطه و موید زمینه داشتن نظریه در بنیاد می‌باشد (کرسول ۲۰۱۲). برای تأمین پایایی، یافته‌های تحقیق به اساتید همکار و متخصصانی که در این حوزه صاحب مطالعه و نظر بودند، ارجاع داده شده است.

۵. یافته‌های پژوهش

به منظور پاسخ به سوال اصلی پژوهش که شکاف‌نسلی در شهر تهران چگونه است؟ و شرایط علی، مداخله‌گر و زمینه‌ای آن کدامند، مصاحبه‌ها انجام شد. در این مصاحبه‌ها

سوالاتی مانند عوامل اثرگذار بر ایجاد/ وقوع شکاف، اختلاف و تعارض‌های میان والدین و فرزندان کدامند؟ مهمترین زمینه‌ها و بسترهای تاثیرگذار در این زمینه کدامند؟ عوامل مداخله‌گر و تسهیل‌کننده شکاف نسلی چه می‌باشند؟ اختلاف و تعارض‌های میان والدین و فرزندان چه پیامدهایی بر خانواده و در سطح کلان برای جامعه دارد؟ مناسبات شما با والدین‌تان در زمینه نحوه گذران اوقات فراغت، انتخاب دوست، انتخاب نوع لباس و موسیقی، دعوت دوستان به خانه، رفتن به خانه دوستان، انتخاب نوع سرگرمی و تفریح، استفاده از وسایل اطلاعاتی و ارتباطی مانند شبکه‌های اجتماعی چگونه است؟ و مهمترین اختلاف‌نظرها و کنش‌های شما با والدین بر سر چه موضوعاتی بوده است؟ پرسیده شده است و مصاحبه‌ها به صورت کامل ضبط و پیاده‌سازی آن انجام گرفت. پس از انجام فرایند کدگذاری باز ۱۷۰ کد توصیفی استخراج شد. در مرحله دوم براساس شباهت و تمایز میان کدهای استخراج شده، کدها در یک محور مشترک دسته‌بندی شده‌اند و ۲۱ کد محوری حاصل شد. در مرحله سوم براساس الگوی پارادیمی اشتراوس و کوربین یکی از مقوله‌ها به عنوان مقوله محوری (چالش‌ها و تعارض‌های بین والد- نوجوان) انتخاب و ارتباط سایر مقوله‌ها در مدل پارادیمی با آن مشخص شد. قبل از اینکه به بررسی یافته‌های اصلی مطالعه پرداخته شود، ابتدا به اختصار به بررسی مشخصات زمینه‌ای مشارکت‌کنندگان پرداخته می‌شود. در پژوهش حاضر در مجموع با ۴۰ نفر از نوجوانان (دختر و پسر) و والدین (پدران و مادران) مصاحبه شد که در این بین ۲۴ نفر از مشارکت‌کنندگان، نوجوانان گروه سنی ۱۵-۱۹ سال بودند که میانگین سنی آنها ۱۷ سال بود. ۱۶ نفر از مشارکت‌کنندگان نیز والدین بودند که در بازه سنی ۳۱ تا ۵۶ سال قرار داشتند و میانگین سنی آنها ۳۸ بود. از این تعداد ۹ نفر، والدین (مادران) و ۷ نفر را والدین (پدران) تشکیل می‌دادند. مشارکت‌کنندگان از نظر پایگاه اقتصادی- اجتماعی از خانواده‌های کم‌برخوردار و با درآمد خیلی پایین (طبقه پایین) تا خانواده‌های متوسط و با درآمد نسبتاً بالا (طبقه بالا) که در سطح شهر و مناطق مختلف تهران پراکنده بودند، متغیر بودند (نگاه کنید به جدول ۱).

جدول ۱. ویژگی‌های جمعیت‌شناختی مشارکت‌کننده

تعداد نوجوان شرکت‌کننده	۲۴ نفر
میانگین سن	۱۷ سال
جنسیت	دختر (۱۲ نفر)، پسر (۱۲ نفر)
مقطع تحصیلی	متوسطه اول (۸ نفر)، متوسطه دوم (۱۶ نفر)
تعداد والدین شرکت‌کننده	۱۶ نفر
میانگین سن	۳۸ سال، حداقل سن: ۳۲ سال و حداکثر سن: ۵۶
جنسیت	زن (۹) و مرد (۷)
میزان تحصیلات	دیپلم و زیر دیپلم (۱۰)، کاردانی و بالاتر (۶)
تعداد فرزندان در خانواده	تک فرزند (۱)، دو فرزند (۱۱) و سه فرزند و بیشتر (۴)

۱.۵ مقوله محوری

مقوله محوری (Central Category)، مفاهیم با سطح بالای انتزاعی هستند که از مجموعه‌ای از مفاهیم سطح پایین برحسب ویژگی‌ها مشترک استخراج شده‌اند. مقوله محوری تحلیلگر را قادر می‌سازد تا داده‌ها را تقلیل داده و ترکیب نماید (محمدپور ۱۳۹۰: ۳۲۹). با مقایسه مستمر داده‌ها و مصاحبه‌ها «اختلاف، تعارض و چالش‌های بین والد-نوجوان» از این جهت که موضوع و محور همه مصاحبه‌ها بود و همه رویدادها، مفاهیم، زیرمقولات و مقولات اصلی تحقیق معطوف به تحلیل و تبیین وقوع آن در جامعه بودند، و سیر بحث نشان از شکل‌گیری نظریه‌مبنایی حول محور آن داشت، به عنوان پدیده مرکزی تحقیق انتخاب شد.

۲.۵ تحلیل مقوله‌های مربوط به شرایط علی

شرایط علی (Casual Conditions) به حوادث یا وقایعی دلالت می‌کند که به وقوع یا رشد پدیده‌ای منتهی می‌شود (محمدی، ۱۳۹۳: ۱۰۱)، درواقع عوامل اولیه و مقدمی هستند که حضور آنها به طور مستقیم به وقوع «اختلاف، تعارض و چالش‌های بین والد-نوجوان» می‌انجامد. با تحلیل داده‌ها، مقوله‌های نشانگر شرایط علی به وجود آورنده شکاف نسلی در هفت عامل اصلی دسته‌بندی شدند. در جدول (۲) مقوله‌های اصلی، فرعی و کدهای باز مربوطه و مصاحبه‌ها مربوط به هر مقوله در ذیل جدول آورده شده است.

جدول ۲. شرایط علی معطوف به شکاف نسلی

موقعیت مدل پارادیمی	مقوله اصلی	مقوله های فرعی	کدهای باز
شرایط علی	فرسایش سرمایه اجتماعی خانواده	عدم اعتماد و بی اعتمادی در خانواده	بی اعتمادی والدین و فرزندان به یکدیگر
			وجود انگاره های منفی والدین و فرزندان نسبت به همدیگر
			ضعف در حمایت های اجتماعی و عاطفی درون خانواده
		کاهش مشارکت اجتماعی و ارتباطی اعضای خانواده	بی تفاوتی والدین و فرزندان نسبت به همدیگر در محیط خانواده
			کاهش میزان گفت و گو میان والدین و فرزندان (شکاف ارتباطی و گفتگویی)
			فقدان روحیه جمعی و توجه بیش از حد اعضا خانواده به نیازهای شخصی
		کاهش شبکه روابط خانوادگی	سست شدن پیوندهای و شبکه های درون خانوادگی.
			کاهش روابط افقی بین والدین و فرزندان و حاکمیت روابط عمودی
			ضعف و فقدان رابطه تعاملی و مبتنی بر صمیمت در بین اعضای خانواده
	پلورال شدن سبک زندگی نوجوانان	تنوع در علایق و الگوها	علائق متفاوت فرزندان و والدین در نوع پوشش و موسیقی مورد استفاده
			توجه بیش از حد به غذاهای آماده و سریع (فست فودها) در بین نسل فرزندان (الگوی تغذیه متفاوت)
			میل شدید به مصرف گرایی و تغییر در الگوهای مصرف
			ذائقه های متفاوت دو نسل
		تنوع در سبک های ارتباطی	استفاده مفرط از رسانه ها و شبکه های اجتماعی مانند پیام رسان ها، فضای مجازی و... در نسل جدید
			توجه وافر نسل جدید به سلامت، ظاهر فردی و مدیریت بدن
	توقع و انتظارات بیش از حد والدین از فرزندان	فشار برای دستیابی به جایگاه های اجتماعی بالاتر	فشار بیش از حد والدین به فرزندان برای تحمیل خواسته های خود به فرزندان
			جبران کردن ناکامی ها و شکست های خود از طریق فشار آوردن به آنها
		فشار به فرزندان برای رقابت در آموزش و بازار کار	برقراری رقابت ناسالم بین فرزندان
			توقعات بیجا و غیر منصفانه والدین در زمینه آموزشی و
	بازاری شدن مناسبات بین والدین و فرزندان	تجاری و پولی شدن روابط میان دو نسل	شکل گیری روابط بین والدین و فرزندان براساس مادیات و مصنوعات
			توجه به خانواده به مثابه الگوی تولید و مصرف
			توجه به والدین به عنوان کیف پول
		شکل گیری روابط بده-بستان میان دو نسل	ریشه دار نبودن روابط عاطفی و احساسی بین والدین و فرزندان (کاهش عواطف)

موقعیت مدل پارادیمی	مقوله اصلی	مقوله‌های فرعی	کدهای باز
	فاصله‌گیری زبانی	سوء تفاهم‌های زبانی و عدم هم‌زبانی	حاکمیت روابط و کنش‌های صرفاً عقلانی بین والدین و فرزندان
			تبدیل فرزندان به کالاهای مصرفی
			عدم درک و فهم والدین و فرزندان از زبان یکدیگر
			دور شدن فرزندان از زبان مادری
		تفاوت در استفاده از کلمات و عبارات	نزدیکی نسل جدید به زبان‌های خاص عصر دیجیتال
			رسوخ و نفوذ واژگان متفاوت به ادبیات و گفت‌مان دو نسل
		فاصله‌گیری فرهنگی	تفاوت دایره واژگانی والدین و فرزندان
			دیدگاه، جهان‌بینی و نگرش متفاوت بین دو نسل
	فشار فقر، شرایط نامساعد معیشتی و عدم فرصت مناسب برای والدگری و گفت‌گویی عاطفی	افزایش تنش‌ها اقتصادی و درگیری‌های شغلی والدین (چند شغلی بودن والدین)	عدم مواجهه والدین و فرزندان در طول شبانه روز به دلیل مشغله کاری
			غیبت پدر و مادر از خانواده و ورود بیش از حد آنها به بازار کار
			بیرون بودن مادر و دور شدن از فضای خانه به خاطر شرایط اقتصادی
		فشار (نگرانی‌های) شغلی و مالی	چند شیفته کار کردن والدین
			تلاش و مبارزه شبانه‌روزی والدین برای تامین نیازهای اقتصادی و دور بودن آنها از فضای خانواده
			عدم فرصت والدگری به خاطر مشغله کاری شدید
		وضعیت نامناسب اقتصادی	فقدان فرصت برای گفت‌وگو عاطفی
			هزینه‌های سرسام‌آور و کمرشکن زندگی و دور بودن والدین از خانواده
	فردگرایی رو به تزاید نسل نوجوان	جستجوی هویت و ارزش‌های فردی	خودرأی بودن فرزندان و بی‌توجهی به نظرات والدین
			عدم توجه به نصایح و مشورت‌های والدین
			تقدم منافع فردی بر منافع جمعی در نسل نوجوان
	تغییر در روابط والدینی - فرزندی		- کاهش میزان گفت‌وگو و مشارکت‌های اجتماعی بین والدین و فرزندان
			- احساس خودمختاری در نسل فرزندان - کاهش ارتباط عاطفی با والدین - کاهش وابستگی به والدین

۱.۲.۵ فرسایش سرمایه اجتماعی خانواده

نتایج حاصل از تحلیل مصاحبه‌ها نشان می‌دهد که یکی از عوامل و شرایط علی تاثیرگذار بر اختلاف، تعارض و چالش‌های بین‌نسلی «ضعف و فرسایش سرمایه اجتماعی خانواده‌ها» می‌باشد که این عامل خود ناشی از «بی‌اعتمادی و عدم اعتماد والدین و فرزندان به یکدیگر»، «کاهش میزان گفت و گوه‌ای میان والدین و فرزندان در مورد مسائل گوناگون»، «سست شدن پیوندهای و شبکه روابط اجتماعی درون‌خانوادگی»، «کاهش روابط افقی و حاکمیت روابط عمودی» و «انگاره‌های منفی والدین و فرزندان نسبت به هم» می‌باشد. برخی اندیشمندان علوم اجتماعی زندگی خانوادگی را به عنوان سنگ‌بنای سرمایه اجتماعی معرفی نموده‌اند (Winter, 1994: 5). از نظر پوتنام (Putnam) (۱۹۹۵) خانواده اساسی‌ترین شکل سرمایه اجتماعی می‌باشد. بوردیو (۱۹۹۳) نیز خانواده را اصلی‌ترین مکان تجمع و انتقال سرمایه اجتماعی می‌داند (روحانی ۱۹: ۱۳۹۰). در واقع باور عموم بر این است که خانواده مولدترین محل تولد سرمایه اجتماعی است. اما مع‌الاف امروزه در نتیجه فقر و شرایط نامساعد اقتصادی و فشار حاکم بر خانواده‌ها، دور شدن والدین و بالاختص مادران از محیط خانواده به علت چندشغلی بودن، ظهور فردگرایی و توجه وافر نسل جدید به سلامت فردی و ظاهر خویش، کیفیت روابط و تعاملات میان والدین و فرزندان در معرض تغییرات اساسی قرار گرفت که نتیجه این تغییرات، کاهش شبکه روابط اجتماعی میان والدین و فرزندان، سست شدن پیوندهای خانوادگی، کاهش روابط افقی میان آنها، حاکم شدن فضای بی‌اعتمادی و در یک کلام فرسایش سرمایه اجتماعی خانواده و نتیجه آن، تعارض و شکاف نسلی می‌باشد. یکی از مشارکت‌کنندگان در زمینه بی‌اعتمادی والدین اظهار میدارد؛

«وای از دست بابا و مامان‌های امروزی، نمی‌دونیم با چه سازی با آنها برقصیم، بیرون از خونه می‌رویم، میگن با کی قرار داری، داخل گوشی میشیم میگن با کی چت می‌کنی؟! لباس می‌پوشیم میگن با کی قرار داری و... اصلا به ما اعتماد ندارن» (مشارکت‌کننده ۱).

مشارکت‌کننده دیگری با تعجب و البته ناراحتی می‌گویند: «اگر چه باید به بابا و مامانها احترام گذاشت، ولی خیلی روی اعصاب رژه میرن، به هیچ چیزی اعتماد ندارن. انگار عقده‌ای هستن و میخوان ما را هم عقده‌ای بار بیاورن. یک ساعت با دوستانمان بیرون برویم ما را سیم (سوال) و جیم (جواب) می‌کنند، کجا بودین، با کی عرق می‌خوردی، سیگار می‌کشیدی، فقط منفی فک می‌کنن، خیالبافی می‌کنن» (مشارکت‌کننده ۲).

مشارکت‌کننده دیگری مطرح می‌کند: «وقتی از خونه بیرون می‌رویم و دیر یا زود بر می‌گردیم، فکر میکنن که داریم با خلافاکارها و دوستان ناباب می‌چرخیم. فک میکنن داریم گل^۱ می‌زنیم (می‌کشیم)، دیگه کلافه شدیم از دست اینها» (مشارکت‌کننده ۳).

۲.۲.۵ پلورال شدن سبک‌زندگی نوجوانان

تکثر در سبک‌زندگی یکی دیگر از شرایط علی اثرگذار بر فاصله‌گذاری بین والدین و فرزندان است که خود ناشی از عواملی مانند «علاق متفاوت فرزندان و والدین»، «ذائقه‌های متفاوت دو نسل»، «انتخاب‌های متعدد نسل جدید»، «علاقه نسل نوجوان به سبک‌های هنری و زیباشناسی (مانند مدیریت بدن، فیتنس و توجه وافر به ظاهر)» و «میل شدید به مصرف‌گرایی» می‌باشد. برخلاف نسل گذشته که معمولاً قانع و مطیع بودند و دارای سبک‌زندگی سنت‌گرا و آرمانه‌گرایانه بودند، نسل جدید دارای سبک‌زندگی لذت‌گرا و به دنبال اهداف کوتاه‌مدت و سرخوشی‌های آنی و زودگذر هستند. زیست‌جهان آنها بر خلاف نسل والدین، خیلی متنوع، متعدد و پلورال شده است و از سیستم‌های آموزشی کلیشه‌ای، متکی به محفوظات و یکنواخت خسته شده است. تمایل آنها نسبت به امور، خیلی متنوع‌تر و منعطف‌تر شده است و زیست‌روزانه آنها بر حسب مسائل عینی و محسوس شکل می‌گیرد. در همین رابطه مشارکت‌کننده‌ای اظهار میدارد؛

«وقتی به آهنگ‌های سبک‌جدید مثل رپ، هیپ‌هاپ، شش و هشت گوش میدیم، اونا (اشاه به والدین) خوش‌شان نمی‌آید چون خمیر مغزشون برای قدیم و اون دوره‌هاست» (مشارکت‌کننده ۴).

یا مشارکت‌کننده دیگری بیان میدارد؛ «مامان و باباها فکر میکنن هر کی تَتو بزنه خلافاکاره و مواد فروشه، نمیدونن فقط یه عشقه، یه سبکه» (مشارکت‌کننده ۵).

مشارکت‌کننده دیگری اظهار می‌کند؛ «والدین طوری با ما رفتار می‌کنند که انگار ما هم سن و سال هستیم. پدرم می‌گوید در سال‌های پیش ما اینگونه زندگی می‌کردیم؛ خُب ببینید توی شرایطی که ما زندگی می‌کردیم، خیلی چیزا نبود مثلاً با خوردن نون خشک زندگی می‌گذروندیم. انگار نمیدونن الان شرایطه فرق کرده است و باید با دنیا و سبک جدید پیش رفت. ما که نمی‌توانیم مثل شما نون خشک و خالی بخوریم» (مشارکت‌کننده ۶).

۳.۲.۵ توقع و انتظارات بیش از حد والدین از فرزندان

از دیگر شرایط علی موثر بر شکاف میان والدین و فرزندان، توقعات و انتظارات بیش از حد و غیرمنطقی والدین از فرزندان است که خود ناشی از دو عامل «بی‌توجهی به خواسته‌های و تمایلات فرزندان» و «جبران کردن ناکامی‌های و شکست‌های خود از طریق فشار آوردن به آنها» می‌باشد. در واقع والدین به دلیل مهیا نبودن شرایط و بسترهای لازم و همچنین ناکامی‌های خود در دست‌یافتن به آرمانها و اهداف مدنظر، آگاهانه یا ناآگاهانه، خواسته‌ها و انتظارات نامعقول و فراتر از ظرفیت استعداد و علایق فرزندان خود دارند، همین انتظارات و توقعات بی‌جا زمینه طغیان، سرکشی و در نهایت اختلاف و تعارض بین والدین و فرزندان را فراهم می‌کند که گاهی ترک یا مطرود شدن از خانه را در پی دارد. مشارکت‌کننده‌ای می‌گوید:

«والدینم انتظار دارن که پزشک بشم، همش از پزشکی صحبت می‌کنن. میگم اگر پزشکی را دوست داری، خودت چرا پزشک نشدی؟!» (مشارکت‌کننده ۷)

۴.۲.۵ بازاری شدن مناسبات بین والدین و فرزندان

براساس سیر تحلیل و مرور مصاحبه‌ها، از دیگر عوامل علی موثر بر شکاف نسلی، بازاری (کالایی) شدن روابط و مناسبات میان والدین و فرزندان است که این عامل خود ناشی از «شکل‌گیری روابط میان والدین و فرزندان براساس ظواهر مادی» و «عدم شکل‌گیری روابط عاطفی و احساسی و حاکمیت روابط و کنش‌های عقلانی و پولی» می‌باشد. درواقع، روابط بین والدین و فرزندان یک رابطه و کنش عقلانی مبتنی بر هزینه-فایده است؛ بدین معنی که فرزندان به والدین خود به عنوان کیف پول نگاه می‌کنند و صرفاً نگاه مادی و ابزاری به آنها دارند. در همین زمینه یکی از مادران می‌گوید:

«فرزندم هیچ حس مادری و عاطفی به من نداره، پدرش را نیز فقط بخاطر پول می‌خواهد، تا پول هست رفیقمونه تا پول نیست، دشمن (اشاره می‌کند به ضرب‌المثل تا پول داری رفیقتم قریون بند کیفتم)» (مشارکت‌کننده ۸).

۵.۲.۵ کانالیزه‌شدن ارتباطات بین والدین و فرزندان

از دیگر عوامل و شرایط علی موثر بر شکاف نسلی «کانالیزه‌شدن ارتباطات بین والدین و فرزندان و عدم شکل‌گیری ارتباط آزادانه و مستقل بین والدین و فرزندان» است. در واقع والدین با استفاده از قوه قهریه و نیروی اجبار و فشار، به فرزندان خود سمت و سو می‌دهند و سعی دارند فرزندان را در مسیر و کانال مشخص متناسب با اهداف و امیال خود پیش ببرند، اما از آنجایی که نوجوانان در بستر و شرایط جدیدی رشد کرده و فرآیند جامعه‌پذیری آنها متأثر از نهادها و سازمان‌ها گوناگون، فضای رسانه‌ای، شبکه‌های اجتماعی مختلف و الگوهای متفاوت از الگوهای والدین می‌باشد، به راحتی به خواسته‌ها آنها تن نمی‌دهند و زمینه برای شکل‌گیری تعارض و اختلافات بین نسلی بوجود می‌آید. سبک‌زندگی دیکتاتورمآبانه و دستوری والدین و عدم شکل‌گیری رابطه آزاد و مستقل از عوامل اصلی بروز این شکاف است. یکی از مشارکت‌کنندگان در همین مورد بیان می‌دارد؛ «به دلیل فشار و محدودیت‌های والدین، از محیط‌خانه بیگانه شدم، اصلن دوست ندارم به خونه پیام، می‌خواهم آزاد و مستقل باشم. ولی والدین نمی‌ذارن، اصلن درک نمی‌کنن، نمی‌ذارن ما آزاد و راحت باشیم و کارهای خودمون رو انجام دهیم» (مشارکت‌کننده ۹).

۶.۲.۵ تفاوت دایره واژگانی والدین و فرزندان (فاصله‌گیری زبانی)

اختلاف در دایره واژگانی والدین و فرزندان یا فاصله‌گیری زبانی از دیگر عوامل علی و مختل‌کننده شکاف میان‌نسل‌هاست که ناشی از «رسوخ و نفوذ واژگان متفاوت به ادبیات و گفتمان دو نسل»، «عدم درک و فهم زبان همدیگر»، «نگاه، جهان‌بینی و نگرش متفاوت آنها» می‌باشد. امروزه به علت تغییرات فرهنگی و تکنولوژیکی، الگوپذیری‌های متفاوت دو نسل و مهمتر از همه جامعه‌پذیری متفاوت، دایره و شعاع واژگانی نسل جدید یعنی فرزندان در مقایسه به نسل والدین متفاوت می‌باشد. یکی از مشارکت‌کنندگان می‌گوید؛ «دیدگاه من با والدین از این جهت متفاوت است؛ نگاه کنید من یک جفت کفش یا یک تی‌شرت را به عنوان یک زیبایی نگاه می‌کنم ولی آنها به عنوان ولخرجی، بی‌بندوباری و لات‌گری» (مشارکت‌کننده ۱۰).

مشارکت‌کننده دیگری در همین زمینه می‌گویند: «چرا ما توی خونه جر و بحث داریم؟ چون افکار پدر و مادر ما برای دهه ۶۰ یا ۷۰ است و ما بچه‌های دهه ۸۰ یا ۹۰ هستیم. بحث ما اینه افکار ما و نگاه ما یکی نیست» (مشارکت‌کننده ۱۱).

۷.۲.۵ فشار فقر و شرایط اقتصادی نامساعد

یکی از مهمترین مقوله‌های علی برهم‌زننده روابط و تعاملات بین‌نسلی، فشار فقر، شرایط معیشتی و اقتصادی نامساعد و تن‌دادن والدین بالاخص مادران به شغل‌های مختلف و چندانگانه می‌باشد. در واقع بار سنگین مسئولیت اقتصادی و اجتماعی خانواده باعث شده است که والدین به خصوص مادران به منظور برطرف کردن نیازهای اساسی خانواده، در طول شبانه‌روز به کار مشغول شوند و فرصت مناسب برای گفت و گوی عاطفی و والدگری با اعضای خانواده و فرزندان را نداشته باشند؛ طبیعی است که در چنین وضعیتی رابطه صمیمی میان والدین و فرزندان شکل نخواهد گرفت و زمینه برای تیره و تار شدن روابط بین آنها بیشتر شود. به عبارتی فشار فقر در خانواده باعث ایجاد سلطه در محیط خانواده می‌شود و تعارض‌های والدین و فرزندان به نوعی شروع می‌شود. در همین زمینه یکی از فرزندان (دختر) می‌گوید:

«در طول هفته والدینم را نمی‌بینم. کاش یکبار در کنار خانواده و با هم بر سر سفره بنشینیم و غذا بخوریم، ولی ممکن نیست؛ چون شیفت‌کاری آنها متغیر هست. اصلاً همدیگر را نمی‌بینیم. کاش کانون خانواده مان گرم بود. در عین داشتن پدر و مادر، چقدر غریبه‌ایم» (مشارکت‌کننده ۱۲).

۸.۲.۵ فردگرایی رو به تزاید نسل نوجوان

از دیگر عوامل و شرایط علی برهم‌زننده روابط و تعاملات بین‌نسلی، فردگرایی رو به تزاید نسل نوجوان و فرزندان می‌باشد. ظهور فردگرایی در بستر خانواده ناشی «خودرأی بودن فرزندان و بی‌توجهی به نظرات و ارزش‌های والدین»، «رشد و گسترش رسانه‌ها و شبکه‌های اجتماعی»، «الگوپذیری متفاوت فرزندان و والدین»، «جامعه‌پذیری متفاوت» می‌باشد. در واقع کم شدن احساسات و عواطف در خانواده‌ها و عدم توانایی فرزندان و والدین در بیان احساسات و نهایتاً ایجاد خلأ عاطفی در نوجوانان زمینه را برای ظهور فردگرایی در خانواده فراهم کرده است. به طور کلی تهاجم فردگرایی به عرصه خانواده باعث شده است که منافع فردی بر منافع جمعی ارجحیت داده شود و میزان دیالوگ بین والدین و فرزندان به حداقل ممکن برسد و به نوعی تک‌گویی (تک‌صدایی) و مونولوگ منجر شود. همان‌گونه که زیمل بیان می‌دارد، فردگرایی در نسل جدید سبب بوجود آمدن اخلاقیات و ارزش‌هایی می‌شود

که تمام عرصه‌های زندگی از جمله ملاک‌ها و معیارهای انتخاب را برای نسل جوان متمایز از نسل گذشته می‌نماید. در همین مورد یکی از والدین می‌گوید:

«هرکس در عالم خودشه. انگار ما خانواده نیستیم. به ظاهر در کنار هم، بدون لحظه‌ای صحبت و گفت و گو» (مشارکت‌کننده ۱۳).

۳.۵ مقوله‌های معطوف به شرایط زمینه‌ای

شرایط زمینه‌ای (Contextual Conditions) مجموعه خاصی از شرایط (شکل‌های شرایط) اند که در یک زمان و مکان خاص جمع می‌آیند تا مجموعه اوضاع و احوال یا مسائلی را بوجود آورند که اشخاص با عمل / تعامل‌های خود به آن پاسخ می‌دهند (افشار، ۱۳۹۲: ۱۵۴). درواقع نشانگر یک سلسله شرایط خاصی هستند که در آن راهبردهای کنش و کنش متقابل برای اداره، کنترل و پاسخ به پدیده صورت می‌گیرد (محمدی، ۱۳۹۳: ۹۷). شرایط و عواملی هستند که ناشی از زمینه‌ها و بستر حاکم بر پدیده هستند و راهبردها و کنش‌ها نیز از آنها متأثر می‌شوند (ساعی ۱۴۰۱: ۲۳۷). مهمترین مقوله‌های معطوف به شرایط زمینه‌ای، که به نحو خاص زمینه‌ساز شرایط وقوع «شکاف و تعارض بین نسلی» هستند، در جدول (۳) آورده شده‌اند.

جدول ۳. مقوله‌های زمینه‌ای معطوف به شکاف نسلی

موقعیت مدل پارادیمی	مقوله اصلی	مقوله‌های فرعی	کدهای باز
شرایط زمینه‌ای	مقایسه کردن بیش از حد فرزندان با دوستان و همسالان	مقایسه تحصیلی	بررسی و مقایسه نتایج تحصیلی و درسی فرزندان خود با دوستان و آشنایان
		مقایسه در انتخاب شغل و مسیر زندگی	مقایسه فرزندان خود با دیگران در زمینه انتخاب شغل و موقعیت‌های گوناگون
			مقایسه کردن سبک زندگی یا عادات فرزندان خود با دیگران
			مقایسه رفتار فرزندان خود نسبت به سایر اعضای خانواده و دیگران
	مقایسه بی‌توجهی به خواسته‌ها، علایق و استعداد فرزندان خود با دیگر همسالان	مقایسه در زمینه موفقیت‌ها و دستاوردها	چشم و هم‌چشمی والدین نسبت به یکدیگر و فشار به فرزندان خود به رخ کشیدن نقطه ضعف و قوت‌های فرزندان خود با دیگر همسالان
		بی‌توجهی به خواسته‌ها، علایق و استعداد فرزندان خود	یکسان پنداشتن خواسته‌ها، آرزوها، علایق و استعداد خود و فرزندان
		فشار برای پیروی از انتظارات	تحمیل خواسته، آرزوها و اهداف خود بر فرزندان

مطالعه کیفی عوامل موثر بر شکاف نسلی ... (آزاد امیدوار و دیگران) ۵۷۳

موقعیت مدل پارادیمی	مقوله اصلی	مقوله‌های فرعی	کدهای باز
توانایی بالایی نوجوانان در بیان احساسات روان به همدیگر	خود والدین	عدم درک انتظارات و آرزوهای فرزندان در مراحل مختلف زندگی	
		محدود کردن آزادی‌های فردی و تصمیم‌گیری‌ها	مجبور کردن فرزندان به انجام کارهای و اهداف موردنظر خود
			بی‌توجهی به استعدادها و پتانسیل فرزندان خود
	صمیمت روان و سیال		شکل‌گیری روابط صمیمی و احساسی در میان نسل نوجوان
			افزایش اعتماد به نفس نسل جدید در بیان و ابراز احساسات خود
			دوست‌محوری نسل نوجوان
			ترویج و گسترش مفاهیم احساسی، عاطفی مانند عشق، جانم و... در بین نسل نوجوان
	همدلی و درک دیگران		توانایی بالا در برقراری ارتباطات شفاف و صریح با دوستان و همسالان
			توانایی به اشتراک گذاشتن احساسات و نگرانی‌های خود به یکدیگر

۱.۳.۵ مقایسه کردن بیش از حد فرزندان خود با دیگران

یکی از مقوله‌های زمینه‌ای و بسترهای اجتماعی تاثیرگذار بر شکاف نسلی تاثیر می‌گذارد و باعث اختلاف و تعارض بین دو نسل می‌شود «مقایسه کردن فرزندان با دوستان، همسالان و اطرافیان از نظر شغلی، درسی، سبک زندگی و... توسط والدین» می‌باشد که دارای ابعادی چون «چشم و هم‌چشمی والدین نسبت به یکدیگر»، «به‌رخ کشیدن نقطه ضعف و قوت فرزندان خود با دیگر همسالان» است. والدین به صورت خواسته یا ناخواسته، با مقایسه کردن فرزندان خود با دوستان، آشنایان و سرزنش و سرکوب کردن فرزندان خود، زمینه را برای ایجاد اختلاف و تعارض فراهم می‌کنند؛ به عبارتی چون نسل جدید و فرزندان دارای خواسته‌ها، علایق و استعدادهای گوناگونی هستند، لذا هرگونه مقایسه‌پذیری را بر نمی‌تابند و به مجادله و جر و بحث با والدین می‌پردازند. والدین مقایسه‌گرا باعث بروز مشکلاتی مانند کاهش اعتماد به نفس، پرورش خودپنداره منفی، ایجاد حسادت و تنفر در فرزندان خود شده و از این طریق زمینه برای احساس تنهایی و خصومت بیشتر نسبت به خانواده و اطرافیان فراهم می‌کنند. به همین دلیل است که روانشناسان و کارشناسان به والدین تاکید می‌کنند که نوجوانان را با یکدیگر مقایسه نکنید و با مقایسه نکردن نوجوانان با یکدیگر،

شخصیتی مستقل و منحصر به فرد به فرزندان خود هدیه بخشید. در همین زمینه، یکی از فرزندان می‌گوید، مادرم همیشه موفقیت‌های دیگران را به رُخم می‌کشد و می‌گوید: «باز حسین توی درس علوم نمره بالاتری از تو گرفت. فردا (منظور آینده نزدیک است) اون دکتر میشه، ولی تو چی؟!» (مشارکت‌کننده ۱۴).
«چرا نتایج تو مانند نتایج خواهرت خوب نیست، او همیشه بهترین نمرات را می‌گیرد، ولی تو چه؟!» (مشارکت‌کننده ۱۵).
مشارکت‌کننده دیگری اظهار می‌کند: «پدر و مادرم فقط موفقیت‌های دیگران را می‌بینند و آنها را به رُخم می‌کشد. نگاه کن فلان دوست (ایلیا) چه کار می‌کنه؟ ولی تو چی؟... مجبورم برای فرار از سرزنش آنها خانه را ترک کنم» (مشارکت‌کننده ۱۶).

۲.۳.۵ بی‌توجهی والدین به خواسته، امیال و آرزوهای فرزندان

از دیگر مقوله و شرایط بستر ساز که باعث اختلاف و تعارض‌های بین والدین و فرزندان می‌شود، بی‌توجهی والدین به خواسته‌ها، امیال و آرزوهای فرزندان است. در واقع والدین، خواسته‌ها، اهداف و آرمانهای فرزندان و خود را یکسان می‌پندارند و سعی می‌کنند که خواسته‌ها و آرمان‌های خود را بر آنها تحمیل کنند. یکی از فرزندان در زمینه تفاوت بین امیال و آرزوهای خود با والدین می‌گوید:
«اهداف و برنامه‌های خودم را دارم. شما به فکر خودتان باشید. اگه راست می‌گین برای من ماشین یا موتور بخرید؟!» (مشارکت‌کننده ۱۷).
مشارکت‌کننده دیگری می‌گوید: «والدین همش از درس و درس می‌گن، چرا درسی مثل عربی و پیام‌های آسمانی بخونم. ترجیح میدم به جای درس خواندن، به سمت علائق و اهدافم (کلاس‌های هنری، بازیگری و...) بروم» (مشارکت‌کننده ۱۸).

۳.۳.۵ توانایی بالای نوجوانان در بیان احساسات روان به همدیگر

از دیگر عوامل زمینه‌ساز تعارض‌های بین‌نسلی «توانایی بالا نسل نوجوان در بیان احساسات خود به گروه همسالان و دوستان» می‌باشد. امروزه در بین نسل نوجوان، استفاده از واژه‌هایی مانند «عشقم»، «جانم»، «نفسم» و جمله‌هایی مانند «فدات بشم» و «قربونت برم» که زمانی فقط در ادبیات محاوره‌ای والدین بکار می‌رفت، رایج شده است. بیان چنین احساسات روانی در بین نسل نوجوان، زمینه فاصله‌گیری آنها را از نسل والدین بیشتر کرده و باعث شده است که

نسل نوجوان با گروه‌های بیرون از خانه احساس صمیمت و راحتی کنند. درواقع نوجوانان امروزه حساسیت بیشتری به احساسات خود و دیگران دارند و می‌توانند به خوبی تجربه‌های عاطفی و احساسی خود را توصیف کنند. همچنین ورود و رسوخ واژه‌های زبانی نامانوس و زننده (استفاده از الفاظ رکیک مانند: «بی‌خانواده»، «بی‌ناموس»، «بی‌اصالت» و...) به بافت ارزشی خانواده نیز نمود و مصداق عینی شکل‌گیری احساسات روان در نسل جدید می‌باشد که سبب از بین رفتن قداست خانواده و بی‌اعتبار شدن والدین در ذهن نوجوانان شده است. یکی از والدین می‌گوید:

«کافی است به ابراز احساسات بچه‌ها به دوستان و همسالانشان (استفاده از واژه‌های جانم، نفسم، عشقم، قریونت برم و...) توجه کنیم، در حالیکه از این واژه‌های برای ابراز احساسات به ما استفاده نمی‌کنند. معلومه که نباید با هم احساس راحتی و صمیمت کنیم» (مشارکت‌کننده ۲۲).

۴.۵ مقوله‌های مربوط به شرایط مداخله‌گر

شرایط مداخله‌گر (Intervening Condition) بیانگر آن دسته از شرایط و موقعیت‌هایی می‌شود که به ظهور پدیده مورد مطالعه منتهی شده‌اند (محمدپور ۱۳۹۰: ۳۲۹). متغیرها میانجی یا واسطی هستند که مداخله سایر عوامل را تسهیل یا محدود می‌کنند (ساعی ۱۴۰۱: ۲۴۰). به عبارت دیگر شرایط دخیل آن‌هایی‌اند که شرایط علی را تخفیف یا به نحوی تغییر می‌دهند (افشار، ۱۳۹۲: ۱۵۳). پس از تجزیه و تحلیل مصاحبه‌ها و کدها، باز، عوامل مداخله‌گر یا میانجی در پنج دسته شناسایی شده‌اند.

جدول ۴. شرایط مداخله‌ای معطوف به شکاف نسلی

موقعیت مدل پارادیمی	مقوله‌های اصلی	مقوله‌های فرعی	کد باز
شرایط مداخله‌ای	کارناوایی شدن ارزشها	سیالیت در ارزش‌ها	جابه‌جایی و تغییر در ارزش‌های والدین و فرزندان
		فقدان ارزش‌های مشترک و ثابت	از بین رفتن وحدت‌ارزشی و جایگزین شدن کثرت‌ارزشی
		فروپاشی مرز بین ارزش‌های	در هم شکستن روش‌ها و ارزشهای سستی و مدرن

موقعیت مدل پارادیمی	مقوله‌های اصلی	مقوله‌های فرعی	کد باز
		ستی و مدرن (فروپاشی مرزهای سنت و مدرنیته)	کم‌رنگ شدن مرز بین سنت‌ها و نقش‌ها
			به چالش کشیدن ارزش‌ها و هنجارها از روی شوخی و طنز و بازی
			نقد و چالش هنجارهای خانواده
			به رسمیت شناختن مدل‌های مختلفی از خانواده (خانواده هسته‌ای، تک والد، همجنس‌گرا و...)
	هویت	تفکر سیار نسل جدید	متغیر بودن معنا و مفهوم زندگی در بین نسل جدید
		بحران هویت	بی تفاوتی فرزندان نسبت به الگوها و منابع هویت‌ساز سنتی، تجربه هویت‌های متنوع
		فقدان هویت ثابت	بی ثباتی شخصیتی، آشوب فکری و ذهنی - پیش‌بینی ناپذیری
	تضاد و تعارض بین والدین و فرزندان	تضاد و تعارض بین والدین	ایجاد ناامنی در فرزندان به علت درگیری و مشاجره مستقیم والدین
			متاثر شدن فرزندان از کنش و واکنش‌های خشونت‌آمیز والدین و مشاجرات میان آنها (مدلسازی رفتار)
		فضای ناامن خانواده	احساس خشم، انزجار و بی‌اعتمادی نسبت به والدین
			اعتیاد به بازی‌های ویدیویی
	توسعه و گسترش فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی	امنیت و حریم خصوصی در فضای دیجیتال (شکاف دیجیتال)	خطرات ناشی از تهدیدات سایبری، دسترسی غیرمجاز، اعتیاد به تکنولوژی و...
			کاهش زمان‌های اجتماعی و فیزیکی بین والدین و فرزندان
			ارتباطات آنلاین و شبکه‌های اجتماعی
		دسترسی سریع و آسان به اطلاعات و دانش	دور شدن فرزندان از فضای واقعی زندگی و غوطه‌ور شدن در فضای مجازی
			گسترش و رشد اطلاعات نسل جدید از طریق فضای مجازی
			توسعه و رشد شبکه‌های مجازی و جذابیت آن برای نسل جدید
	تفاوت	تفاوت و تبعیض قائل شدن بین فرزندان	توجه و ابراز علاقه شدید والدین نسبت به یکی از فرزندان (مثلاً فرزند پسر یا دختر) و کم‌توجهی یا بی‌توجهی به فرزند یا فرزندان دیگر

۱.۴.۵ کارناوالی شدن ارزش‌ها

یکی از مقولات مهم معطوف به شرایط مداخله‌گر در ایجاد و وقوع شکاف ارزشی، رفتاری و دانشی میان دو نسل، کارناوالی شدن ارزش‌ها است که خود از مقوله‌های فرعی مانند «سیالیت در ارزش‌ها یا جابه‌جایی و تغییر در ارزش‌های والدین و فرزندان»، «فقدان ارزش‌های مشترک و ثابت»، «از بین رفتن وحدت ارزشی و جایگزینی کثرت ارزشی» و «فروپاشی مرزهای بین سنت و مدرنیته» تشکیل شده است. سیالیت در ارزش‌ها بدین معنی است که برخلاف نسل والدین که معمولاً دارای ارزش‌های ثابت و یکسانی هستند، ارزش‌های فرزندان در معرض تغییر و تحولات روزافزون قرار گرفته است. فقدان ارزش‌های ثابت در بین نوجوانان باعث شده است که رفتار و مجموعه مناسبات بین والدین و فرزندان دچار تغییرات اساسی شود. از طرفی امروزه با نهادهای اجتماعی و عوامل فرهنگی متعدد و متکثری مانند دانشگاه، مدارس، صنعت فرهنگی (رسانه‌ها، ماهواره، سینما، نشریات و...) روبرو هستیم که هر یک ارزش‌ها، هنجارها و سبک زندگی خاصی را اشاعه می‌دهند، کارکرد جامعه‌پذیری و مهمتر از آن جهتگیری‌های فردگرایانه را برای نسل جدید متفاوت کردند. بدیهی است که در چنین جامعه‌ای وحدت ارزشی از بین می‌رود و کثرت ارزشی جایگزین آن می‌شود. در جامعه‌ای که وحدت ارزشی از بین برود، انسان‌ها با گروه‌های مختلفی سروکار دارند که در هر یک از آن‌ها یک نوع ارزش خاصی حاکم است که گاه در گروه دیگر ارزش نیست. بدیهی است که در چنین وضعیتی ارزش‌ها و هنجارهای نسل گذشته به خوبی منتقل نمی‌شود و زمینه برای شکاف نسلی فراهم می‌شود. یکی از مشارکت‌کنندگان مادر می‌گوید:

«دخترم می‌گوید نماز خواندن مهم نیست، این همه خم و راست بشی نماز بخونی که چی؟ انسانیت و انسان بودن بودن مهم هست، دین یعنی درست زندگی کردن، اخلاقی بودن، همین چیزها باعث اختلاف و دعوا بین ما شده است» (مشارکت‌کننده ۲۰).

۲.۴.۵ وجود چرخه‌ی خشونت و پرخاشگری در خانواده

وجود چرخه‌های خشونت و پرخاشگری در خانواده از دیگر عوامل مداخله‌گر و واسط در زمینه تعارض و شکاف‌های بین‌نسلی می‌باشد. در واقع فقدان نهادمندی کارآمد و وجود سلسله‌مراتب کاری شدید در نهادها، سازمانها و بازار کار ایران و بی‌قدرتی بسیاری از والدین در محیط کار باعث شده که والدین در محیط خانه کمبودهای خود را جبران کنند و

به دنباله سلطه‌گری و پرخاشگری در خانه باشند. وجود خانواده‌های پرتعارض و چرخه‌های خشونت خانوادگی باعث شده است که نوجوانان احساس امنیت در خانواده نداشته باشند و راحت‌تر جذب گروه‌های بیرون از خانواده شوند و به این شکل فاصله آنها از خانواده بیشتر و آسانتر شود. در همین مورد یکی از فرزندان دختر می‌گوید:

«مُدام بین والدینم جر و بحث، دعوا و اختلاف هست. معلومه که همیشه در این خانه آرامش داشت» (مشارکت‌کننده ۲۱).

۳.۴.۵ توسعه و گسترش فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی

از مهمترین عوامل مداخله‌گر که امروزه به تعارض و شکاف بین‌نسلی دامن زده است، توسعه و گسترش فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی می‌باشد. با رشد و گسترش فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی از جمله رسانه‌ها و شبکه‌های اجتماعی، توسعه فضای مجازی و جذابیت آن برای نسل نوجوان و کاهش کنش‌های رو در رو و صمیمی، زمینه برای شکل‌گیری کشمکش و تضاد بین دو نسل فراهم شده است. یکی از مادران می‌گوید:

«او (اشاره به فرزند) همیشه پای لپ‌تاپ و موبایلش، اصلاً به ما توجهی نمی‌کنه، همین‌ا برای ما مشکل‌ساز شده» (مشارکت‌کننده ۱۹).

۵.۵ مقوله‌های مربوط به راهبردها

راهبردها (Strategies) بیانگر آن دسته از تعامل‌ها و کنش‌هایی است که کنشگران در قبال آن شرایط، از خود بروز داده‌اند (محمدپور ۱۳۹۰: ۳۳۰). در واقع راهبردها، برآمده از شرایط زمینه‌ای و مداخله‌گر تحقیق، جهت کنترل، مدیریت، سیاست‌گذاری و مواجهه با پدیده مرکزی می‌باشند. مطابق سیر تحلیل، استراتژی این تحقیق در زمینه شکاف و تضادهای نسلی شامل «عدم تطبیق‌پذیری والدین با سبک زندگی فرزندان خود در عصر تکنولوژی» می‌باشد.

جدول ۵. مقوله‌های معطوف به راهبردهای شکاف نسلی

موقعیت مدل پارادایمی	مقوله اصلی	مقوله‌های فرعی	کدهای باز
راهبردی	عدم تطبیق‌پذیری والدین با سبک زندگی فرزندان خود در عصر تکنولوژی	مقاومت سرسختانه والدین در برابر پذیرش تغییرات فرهنگی	غلبه ارزش‌ها و باورهای سنتی در بین والدین و عدم جرح و تعدیل در ارزشهای سنتی خود
			توجه بیش از حد به سبک زندگی والدین و گذشتگان خود
			عدم تغییر و انعطاف‌پذیری والدین در سیستم آموزشی خود
			عدم جذابیت رسانه و شبکه‌های اجتماعی برای آنها
	تفاوت در اولویت‌ها و ارزشها		توجه والدین به فعالیت‌های فیزیکی، روابط صمیمی و چهره به چهره
			توجه فرزندان به تکنولوژی و فضای دیجیتال به عنوان سرگرمی و خودابرازی
	نگرانی‌های شخصی والدین		دشواری در حفظ توازن و تعادل بین دنیای واقعی (افلاین) و دنیای مجازی (آنلاین)
			ناتوانی در برقراری ارتباط و نظارت موثر بر فرزندان
			عدم توانایی در مدیریت زمان و فعالیت‌های آنلاین
			نگرانی درباره خطرات امنیت آنلاین مانند تهدیدات سایبری، آزار آنلاین و اعتیاد به تکنولوژی

۱.۵.۵ عدم تطبیق‌پذیری (مقاومت) والدین با سبک زندگی فرزندان خود در عصر تکنولوژی

براساس نتایج حاصل از تحلیل داده‌ها می‌توان گفت یکی از مهمترین استراتژی‌ها و کنش‌های مرتبط با مسئله‌دارشدن روابط بین والدین و فرزندان «عدم تطبیق‌پذیری والدین با سبک فرزندان خود در عصر تکنولوژی» می‌باشد. این عدم تطبیق‌پذیری و انطباق والدین با فرزندان خود ناشی از «تفاوت در اولویت‌ها و ارزش‌ها بین دو نسل»، «مقاومت والدین در برابر تغییرات فرهنگی از قبیل تکنولوژی» و «نگرانی‌های شخصی والدین نسبت به فرزندان» در عصر تکنولوژی است. بنابراین والدین و فرزندان با توجه به شرایط و ارزشهای متناسب به خود راهبردهای متفاوتی را در پیش می‌گیرند؛ بدین معنی که از یک طرف والدین به علت سازگار نبودن با شرایط، سبک جدید و عصر تکنولوژی، از خود مقاومت سرسختانه نشان داده، در مقابل فرزندان و نسل نوجوان به علت اقتضائات سنی و روحیات و شرایط

جدید، به راحتی خود را با عصر تکنولوژی وفق و انطباق می‌دهند درواقع پیوستگی و همبستگی زیاد والدین با ارزشهای والدین‌شان و عدم تناسب و انطباق آن با ارزشهای نسل جدید و در یک کلام بی‌توجهی به ارزشهای فرزندان‌شان به نوعی باعث شده که نوجوانان فکر کنند ارزشهای پدر و مادرشان به درد آنها نمی‌خورد. (راهبرد مقاومت والدین در مقابل پذیرش و انطباق فرزندان با شرایط و عصر جدید). می‌توان گفت با توجه به اینکه جامعه ایران یک جامعه پدرسالارانه است و ارزشهای پدرسالارانه لزوماً معیار کنش‌های اجتماعی در خانواده و بیرون از خانواده می‌باشد، والدین (به طور خاص والد پدر) نسبت به شرایط جدید و عصر تکنولوژی، جهت حفظ ارزش‌های سنتی پدرسالارانه از خود مقاومت سرسختانه نشان می‌دهد، و مادر به عنوان جنس دوم و کسی که از قدرت کمتری نسبت به پدر برخوردار است، از یک طرف نسبت به ارزش‌های پدرسالارانه نگاه منفی دارد، بنابراین سعی می‌کند از یک طرف خود را با شرایط جدید تا حدی تطبیق دهند ولی از سوی دیگر نسبت به فرزندان خود نوعی واهمه، بدبینی و نگرانی‌های شخصی دارد، بنابراین تا حدی مقاومت (البته نه به اندازه پدر) از خود نشان می‌دهد؛ در واقع مقاومت مادر از نوع مقاومت سازشگرایانه است. به طور کلی والدین به دلیل غلبه ارزشها و باورهای سنتی، توجه بیش از حد به سبک زندگی والدین و گذشتگان خود، عدم جذابیت رسانه و شبکه‌های اجتماعی برای آنها، راهبرد مقاومت در برابر تغییرات فرهنگی از جمله تکنولوژی را از خود نشان می‌دهند. با این حال نکته‌ای که در این بین مهم و راهبردی است این است که والدین باید با توجه به شرایط و موقعیت زمانی، تا حد امکان ارزش‌ها، سبک زندگی و سیستم آموزشی خود را جرح و تعدیل کرده و با ارزش‌ها، هنجارها و سبک زندگی نسل جدید انطباق دهند. در همین زمینه یکی از فرزندان اظهار می‌دارد:

«والدین انتظار دارند که مثل اونا و والدین‌شان (پدربزرگ‌ها و مادربزرگ‌ها) رفتار کنیم، آنها باید خودشان را تطبیق دهند، چرا که ما با عصر رسانه و تکنولوژی بزرگ شدیم و باید مطابق با رسانه‌ها و شبکه‌ها پیش برویم، راهی نیست والدین باید کنار بیایند» (مشارکت‌کننده ۲۳).

۶.۵ مقوله‌های مربوط به پیامدهای شکاف نسلی

پیامدها (Consequences) خروجی‌های حاصل از استخدام راهبردها هستند (قربانی‌زاد شیران ۱۳۹۸: ۲۹۸). مهمترین مقوله‌های پیامدی ناشی از اختلاف، تعارض و چالش‌های بین نسلی در جدول (۶) آورده شده است.

جدول ۶. مقوله‌های پیامدی معطوف به شکاف نسلی

موقعیت مدل پارادایمی	مقوله‌های پیامدی	کدهای باز
مدی	گسست عاطفی	کاهش احساسات عاطفی والدین و فرزندان نسبت به هم
		بی تفاوتی والدین و فرزندان نسبت به هم
		کاهش احساس خوشنودی، سرزندگی و لذت بردن از همکاری با والدین
		سرخوردگی، منزوی شدن و ناامید شدن نسل والدین
		حاکمیت روابط عمودی و سلسله‌مراتبی به جای روابط صمیمی، عاطفی و چهره به چهره
	پس افتادگی فرهنگی جامعه	پیشی گرفتن فرهنگ عینی بر فرهنگ ذهنی (کاهش تعاملات فرهنگی و اجتماعی)
		کاهش نقش‌های سستی و هویتی در خانواده
		حاکمیت ابژه‌ها (موضوع شناسا) بر سوژه‌ها (فاعل شناسا یا انسان)
		کالایی شدن شدن فرهنگ، مناسبات و روابط اجتماعی والدین و فرزندان
	فاصله‌گزینی مکانی و عاطفی نوجوانان از والدین	تحول در هویت و جستجوی هویت شخصی
		افزایش حس استقلال‌طلبی و خودمختاری نوجوانان
		عدم انتقال درست و به موقع ارزشها، سنت‌ها و هنجارهای جامعه از نسلی به نسل دیگر
		نیاز به حفظ حریم خصوصی
		تضعیف مرزهای خانواده و دخالت نهادهای بیرونی
	از بین رفتن قداست، حرمت و جایگاه خانواده	کاهش قدرت و اعتبار والدین در خانواده
		رواج بی بندوباری و فساد اخلاقی در جامعه و کم‌رنگ شدن نقش‌های تربیتی و اجتماعی خانواده
		شکل‌گیری نهادهای موازی و سایه و کاهش مشروعیت ساختارهای خانوادگی
		کاهش بهره‌گیری از تمام ظرفیت‌ها و انرژی‌های نسلی برای توسعه ملی
	کاهش رشد و بهره‌وری اقتصادی	کاهش کارایی و عملکرد افراد و به تبع آن تضعیف کارآفرینی و نوآوری
		کاهش مسئولیت‌پذیری اجتماعی، تعاملات و همکاری‌های بین نسلی در محیط‌های کاری
		ناهماهنگی در انتقال مهارت‌ها و دانش فنی و ضمنی از نسل قدیم به نسل جدید

۱.۶.۵ گسست عاطفی

با توجه به مصاحبه‌ها صورت گرفته و تحلیل نتایج یکی از مهمترین پیامدهای ناشی از راهبردها و کنش‌های معطوف به شکاف و تفاوت‌های نسلی «گسست عاطفی» می‌باشد. در واقع گسست عاطفی خود پیامد «کاهش احساسات عاطفی والدین و فرزندان نسبت به هم»، «بی تفاوتی (Apathy) و عدم همدلی والدین و فرزندان نسبت به هم»، «کاهش احساس خوشنودی و لذت بردن از همکاری با والدین»، «سرخوردگی، منزوی شدن و ناامید شدن نسل‌ها»، «حاکمیت روابط رسمی، عمودی و سلسله‌مراتبی (روابط گزلفاشافتی) به جای روابط صمیمی، عاطفی و چهره به چهره (روابط گمین‌شافتی)» می‌باشد. در وضعیت شکاف، والدین و فرزندان به لحاظ عاطفی و احساسات از همه فاصله می‌گیرند که پیامد این فاصله‌گیری، بی تفاوتی و عدم پذیرش همدیگر، عدم درک و فهم متقابل، رفتار سلسله‌مراتبی و دستوری، احساس ناخشنودی و یأس، عدم شکل‌گیری روابط صمیمی و رو در رو (گمین‌شافتی) و در یک کلام شکل‌گیری روابط گزلفاشافتی و عمودی می‌باشد، نتیجه همه این موارد، احساس بیگانگی و انزوا و نهایتاً گسست در احساسات و عواطف می‌باشد.

۲.۶.۵ پس‌افتادگی فرهنگی جامعه

از دیگر پیامدهای معطوف به شکاف نسلی، پس‌افتادگی فرهنگی (Cultural Backwardness) جامعه می‌باشد؛ بدین معنی که بعد ذهنی فرهنگ یعنی ارزش‌ها، سنت‌ها و هنجارها از بعد عینی فرهنگ (کالاها و مصنوعات) عقب می‌ماند. بنابراین در چنین وضعیتی، به علت بی‌توجهی به ارزش‌ها و سنت‌های نسل گذشته، ارزش‌ها و هنجارهای جامعه اهمیت خود را از دست داده و در مقابل بعد عینی فرهنگ (کالاها و مادی) برجسته می‌شود، فلذا عدم توازن و تعادل بین ابعاد فرهنگ، جامعه را دچار نوعی واپس‌ماندگی یا تأخر فرهنگی خواهد کرد، و باعث می‌شود که ابژه‌ها (موضوع شناسا/ کالاها و اشیا) بر سوژه‌ها (فاعل شناسا یا انسان) حاکمیت و تسلط یابند و انسانها، روابط و مناسبات میان آنها تا حد ابژه و مناسبات بازاری تقلیل یابد. در مجموع، پس‌افتادگی فرهنگی به عنوان پیامدی از شکاف نسلی، باعث تضعیف همبستگی، انسجام اجتماعی و فرهنگی و ایجاد گسست بین نسلها می‌شود که این مسئله نیازمند تلاش‌های وافر برای درک و فهم متقابل، گفت و گو و سازگاری میان نسلها است.

۳.۶.۵ تهدید ارزش‌ها، سنت‌ها و هنجارهای جامعه

ملموس‌ترین و مهمترین پیامد ناشی شکاف نسلی، تهدید ارزش‌ها و سنت‌های گذشته جامعه و فاصله گرفتن از آنها می‌باشد. در وضعیت انسجام و پیوند نسلی، ارزش‌ها، سنت‌های و هنجارهای جامعه از نسلی به نسل دیگر به خوبی انتقال پیدا می‌کنند و فرآیند جامعه‌پذیری و درونی‌شدن ارزش‌ها به خوبی صورت می‌گیرد. اما در وضعیت شکاف و تفاوت نسلی، والدین و فرزندان از ارزش‌ها و هنجارهای همدیگر فاصله می‌گیرند، دچار نوعی بی‌تفاوتی نسبت به همدیگر می‌شوند، به لحاظ مکانی از هم فاصله می‌گیرند (فاصله‌گزینی مکانی) و اجازه جرح و تعدیل ارزش‌ها و هنجارها را به همدیگر نمی‌دهند و در نتیجه به انقطاع ارزشی و مکانی میان نسل‌ها منجر می‌شود.

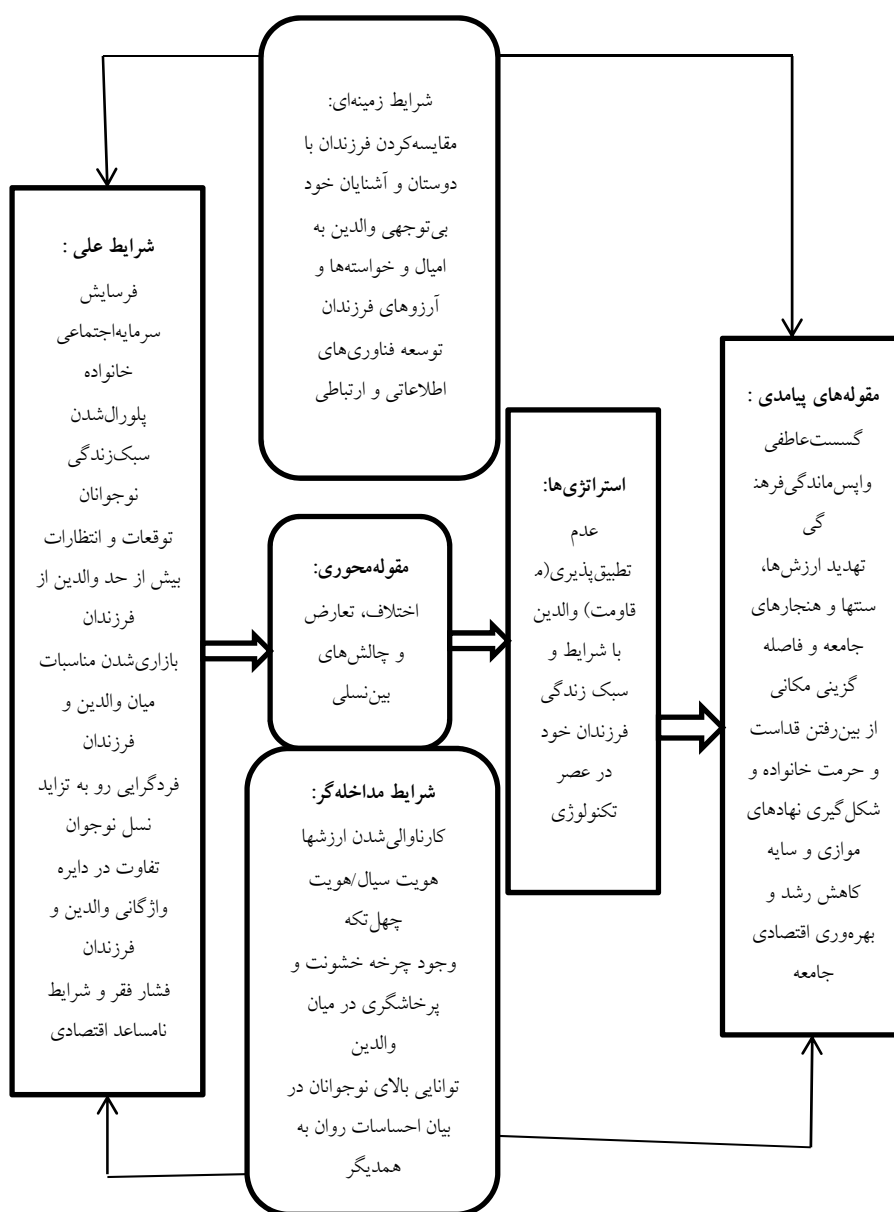
۴.۶.۵ از بین رفتن حرمت، قداست و جایگاه خانواده

از بین رفتن حرمت، قداست، مشروعیت و جایگاه خانواده از دیگر پیامدهای شکاف نسلی می‌باشد؛ بدین معنی که اختلافات و تعارض‌های نسلی باعث می‌شود که خانواده جایگاه و اقتدار واقعی و حقیقی خود را به عنوان اساسی‌ترین نهاد جامعه از دست دهد. می‌توان گفت که امروزه افزایش طلاق، رشد روزافزون پدیده تنه‌ازستی (سبک جدید زندگی مجردی) به عنوان آفتی پنهان در لایه‌های جمعیتی کشور، گسترش ازدواج‌های سفید و در یک کلام شکل‌گیری نهادهای غیررسمی، موازی و سایه از مهمترین پیامدهای شکاف نسلی در ایران می‌باشد.

۵.۶.۵ کاهش رشد و بهره‌وری اقتصادی جامعه

یکی دیگر از پیامدهای شکاف نسلی، کاهش رشد و بهره‌وری اقتصادی جامعه است؛ در وضعیت شکاف، عملکرد و کارایی نسل‌ها به علت انزوا و فاصله‌گیری از همدیگر تنزل می‌یابد، نسل‌ها به ویژه نسل نوجوان و جوان دچار نوعی عدم مسئولیت‌پذیری و تعهد در قبال وظایف و نقش‌های خود می‌شوند، در انتقال مهارت‌ها، دانش فنی و ضمنی نوعی ناهماهنگی به وجود می‌آید، تعاملات بین نسلی در نیروی کار کاهش پیدا می‌کند و مشارکت در بازار کار کاهش می‌یابد. بدیهی است که چنین شرایطی، بر بهره‌وری و رشد اقتصادی جامعه تاثیر منفی می‌گذارد. در نهایت با کنار هم قرار دادن مفاهیم و مقوله‌های اصلی به

دست آمده از پژوهش و برقراری روابط بین مقولات با مرکزیت مقوله محوری، می‌توان مدل پارادایمی پژوهش را در قالب شکل (۱) ترسیم کرد.

شکل ۱. مدل پارادایمی مطالعه کیفی عوامل موثر بر شکاف نسلی
براساس رهیافت نظامند اشتروس و کورین (۱۹۹۸)

۶. بحث و نتیجه گیری

هدف پژوهش حاضر مطالعه کیفی شکاف نسلی براساس تجربه زیسته والدین و نوجوانان شهر تهران در قالب یک مدل پارادایمی با استفاده از رهیافت نظام مند اشتروس-کوربین به روش نظریه مبنایی یا داده بنیاد می باشد. بی شک جوامع در حال توسعه و در حال گذار با اختلافات، تعارض ها و چالش های بیشتری در مناسبات اجتماعی و شرایط فرهنگی-اقتصادی خود روبرو هستند. بنابراین جامعه ایران به طور کلی و شهر تهران به عنوان پایتخت و مرکز سیاسی ایران به طور خاص، تحت تاثیر مدرنیته دچار تغییراتی اساسی در نهادها و مناسبات فرهنگی و اجتماعی خود شده است. یکی از تغییراتی که در طول چند سال اخیر خانواده به عنوان مهمترین نهاد اجتماعی به خود دیده است تغییر در جهت گیری ارزشی، رفتاری و دانشی بین والدین و فرزندان می باشد که از آن تحت عنوان «شکاف نسلی» یاد می شود. شکاف نسلی پدیده ای پیچیده و متأثر از عوامل متعدد جامعه شناسی، روانشناسی، اقتصادی، سیاسی می باشد. نتایج پژوهش نشان می دهد که این پدیده و مختل شدن روند تعاملات میان والدین و فرزندان یا به اصطلاح فاصله گیری دو نسل از هم، محصول و نتیجه برهم کنش عوامل مختلف اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، سیاسی، تاریخی و رسانه ای و امثال آن است. پژوهش حاضر و سیر تحلیل نتایج آن نشان داد که شکاف نسلی به عنوان یکی از مهمترین مسائل مهم و اساسی در حوزه خانواده از یک سو متأثر از شرایط علی چون «ضعف و فرسایش سرمایه اجتماعی»، «کثرت گرایی در سبک زندگی نسل جدید»، «تفاوت در دایره واژگانی دو نسل»، «فردگرایی رو به تزاید نسل نوجوان و جوان»، «فشار فقر، شرایط نامساعد اقتصادی و عدم فرصت مناسب والدگری برای گفت و گو با فرزندان»، «انتظارات و توقعات بیش از حد والدین از فرزندان» و «تفاوت و تبعیض قائل شدن والدین میان فرزندان» می باشد. از سوی دیگر، مهمترین زمینه ها و بسترهایی که شرایط علی مذکور را تشدید می کنند، می توان به زمینه هایی چون «توسعه و گسترش تکنولوژی های اطلاعاتی و ارتباطی»، «بی توجهی والدین به امیال، آرزوها و خواسته های نوجوانان»، «مقایسه کردن بیش از حد فرزندان با دوستان، آشنایان و اطرافیان»، «افول منابع و الگوهای هویت ساز سنتی و رشد و شکل گیری منابع و الگوهای هویت ساز جدید» اشاره کرد. در این راستا، مهمترین عوامل مداخله گر یا واسطه که باعث اختلال در روابط و شبکه تعاملات میان والدین و فرزندان می شود و شکاف و تعارض میان دو نسل را تسهیل می سازد، می توان به «کارناوالی شدن ارزش ها»، «هویت سیال / چهل تکه و به رسمیت نشناختن هویت نسل نوجوان توسط

والدین»، «وجود چرخه‌های خشونت و پرخاشگری در خانواده و سرایت آن به نسل نوجوان» اشاره کرد. در چنین شرایطی و با توجه عوامل مذکور در صورتی که والدین و فرزندان دست به انتخاب استراتژی و راهبردهای مناسب چون تطبیق سبک‌زندگی خود با یکدیگر، تغییر در سیستم آموزشی خود، نزنند، منجر به پیامدهایی چون «گسست عاطفی»، «واپس ماندگی فرهنگی جامعه»، «تهدید ارزش‌ها، هنجارها و الگوهای سنتی»، «کاهش رشد و بهره‌وری اقتصادی جامعه» و از همه مهمتر «از بین رفتن حرمت، قداست و جایگاه نهاد خانواده» به عنوان اساسی‌ترین نهاد و رشد نهادهای سایه و موازی می‌شود. بنابراین در صورتی که مسئله شکاف نسلی به خوبی مدیریت و هدایت نشود، می‌تواند پیامدهای زیانباری بر پیکره خانواده و در سطح کلان بر جامعه وارد کند، فلذا به منظور کاهش اختلاف، تعارض و کشمکش میان والدین و نسل نوجوان و همچنین شکل‌گیری یک خانواده مدنی و مبتنی بر دموکراسی پیشنهاد می‌شود:

- والدین از طریق همذات‌پنداری با فرزندان و نسل نوجوان، به امیال، آرزوها و خواسته‌های نسل جدید توجه کنند و از تحمیل اهداف، سبک‌زندگی دستوری و آمرانه و نگاه سلسله‌مراتبی به فرزندان خودداری کنند و از این طریق زمینه شکل‌گیری یک خانواده گفت و گو محور، مبتنی بر مفاهیم و دموکراسی مدنی را فراهم آورند.

- به منظور انسجام، پیوند و همزیستی نسلی، والدین و فرزندان هر کدام در ارزش‌ها، هنجارها، الگوها و سبک‌زندگی خود تا حد امکان جرح و تعدیل کنند و سعی کنند که خود را با شرایط و اقتضائات مربوط به هر نسل تطبیق دهند.

- جهت کمک به بهبود و ارتقا سطح تعاملات میان والدین - نوجوان و بررسی چالش‌ها، اختلافات و تعارض‌های فی مابین، هسته‌های مشاوره در مراکز علمی و آموزشی مانند مدارس ایجاد شود و از این طریق زمینه پیوند، همبستگی و انسجام بین‌نسلی را ایجاد کرد.

پی‌نوشت

۱. گُل: نوعی گیاه که حاوی ماده شیمیایی کانابیس است و از آن به عنوان یک ماده توهم‌زا یاد می‌شود.

کتابنامه

- استراوس، آنسلم؛ کوربین، جولیت (۱۳۹۲). اصول روش تحقیق کیفی: نظریه‌مبنایی، رویه‌ها و شیوه‌ها، ترجمه ابراهیم افشار، تهران: نشر نی، چاپ سوم.
- استراس، آنسلم؛ کوربین، جولیت (۱۳۹۳). اصول روش تحقیق کیفی: نظریه‌مبنایی، رویه‌ها و شیوه‌ها، ترجمه سید بیوک محمدی، تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، چاپ سوم.
- اینگلهارت، رونالد (۱۳۷۳). تحول فرهنگی در جامعه صنعتی پیشرفته، ترجمه مریم وتر، انتشارات کویر، چاپ اول.
- اینگلهارت، رونالد؛ ولزل، کریستین (۱۳۸۹). نوسازی، تغییر فرهنگی و دموکراسی (مترجم: یعقوب احمدی)، تهران: کویر.
- برگر، پیتر؛ لاکمن، توماس (۱۳۸۷). ساخت اجتماعی واقعیت (ترجمه فریبرز مجیدی)، تهران: شرکت انتشارات علمی و فرهنگی.
- ساعی، منصور (۱۴۰۱). تحلیل عوامل و پیامدهای شکاف ارتباطی و گفت‌گویی بین‌نسل‌ها در خانواده، رسانه و فرهنگ، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، سال ۱۲، شماره ۲، ۲۵۸-۲۱۹.
- سهراب‌زاده، مهران؛ مرتضی‌زاده، راحیل؛ و صفی‌آبادی، محمود (۱۳۹۷). بررسی تاثیر سبک‌زندگی بر هویت با تاکید بر نظرات پیربوردیو، دومین کنفرانس بین‌المللی نوآوری و تحقیق در علوم انسانی و مطالعات فرهنگی اجتماعی، تهران <https://civilica.com/doc809765>.
- سهراب‌زاده، مهران؛ پرریان، لیلا؛ نیازی، محسن؛ خواجه‌نوری، بیژن؛ صادقی ده‌چشمه، ستار (۱۳۹۷). مطالعه کیفی تجربه شکاف نسلی (نمونه مورد مطالعه: دختران شهر کرمانشاه)، فصلنامه علمی- پژوهشی زن و جامعه، سال دهم، شماره نخست.
- شایگان، داریوش (۱۳۸۰). افسون‌زدگی جدید: هویت چهل تکه و تفکر سیار (مترجم فاطمه ولیانی)، تهران: موسسه نشر فرزاد روز.
- شفرز، برنارد (۱۳۸۳). مبانی جامعه‌شناسی جوانان (ترجمه کرامت‌الله راسخ)، تهران: نشر نی.
- دانش، پروانه؛ ذاکری نصرآبادی، زهرا؛ سادات‌عبداللهی، عظیمه (۱۳۹۳). تحلیل جامعه‌شناختی شکاف نسلی در ایران، جامعه‌پژوهی فرهنگی، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، سال ۵، شماره سوم، پاییز ۱۳۹۳، ۳۱-۱.
- ریتزر، جورج (۱۳۷۷). نظریه‌های جامعه‌شناسی در دوران معاصر، ترجمه محسن ثلاثی، انتشارات علمی، تهران: چاپ سوم.
- رحیمی، محمد (۱۳۹۰). شکاف نسلی در رویکردهای جامعه‌شناسی، برگرفته از <https://socialsciences.ir>
- روحانی، حسن (۱۳۹۰). سرمایه خانواده، سنگ‌بنای سرمایه اجتماعی، فصلنامه راهبرد، سال نوزدهم، شماره ۵۹، صص ۴۶-۷.

عباسی، صدیقه؛ سفیری، خدیجه‌ریا؛ امیرمظاهری (۱۳۹۷). تاثیر عوامل اجتماعی در روابط نسلی از دیدگاه دانشجویان دختر، جامعه‌پژوهی فرهنگی، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، سال نهم، شماره اول، بهار ۱۳۹۷، ۱۳۱-۱۵۶.

کفاشی، مجید (۱۳۹۶). عوامل اجتماعی و فرهنگی موثر بر شکاف نسلی جوانان شهر تهران، زن و جامعه، دوره ششم، شماره یک.

حسین‌پور، جعفر؛ عرب‌مومنی، علی (۱۳۹۶). تاثیر شبکه‌های اجتماعی مجازی بر هویت نهاد خانواده، فصلنامه برنامه ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، سال هشتم، شماره ۳۲، صص ۳۳-۶۰.

فرجی، مهدی؛ حمیدی، نفیسه (۱۳۸۷). سبک‌زندگی و پوشش زنان، فصلنامه تحقیقات فرهنگی ایران، ۶۵-۹۳.

قربانی‌زاد شیران، حسین؛ عابدینی، صمد؛ رسول‌زاده‌ا قدم، صمد (۱۳۹۸). تبیین جامعه‌شناختی مدل پیشگیری از بیماری‌های سبک‌زندگی: مطالعه نظریه بنیادی، مجله سلامت و مراقبت، سال بیست و یکم، شماره چهارم، صص ۲۹۳-۳۰۷.

محمدپور، احمد (۱۳۹۰). روش تحقیق کیفی: ضد روش (منطق و طرح در روش‌شناسی کیفی)، تهران: انتشارات جامعه‌شناسان.

مستخدا، حسین، حمید؛ سودایان، پروین؛ کریمیان حبیب‌الله (۱۴۰۱). شکاف نسلی و تجربه زیسته والدین سمنانی از فضای مجازی، دو فصلنامه پژوهش‌های انتظامی - اجتماعی زنان و خانواده، دوره دهم، پیاپی ۱۸، شماره اول، ۱-۲۸.

مقتدایی، مرتضی؛ ازغندی، علیرضا؛ طاهری، ابوالقاسم؛ یحیی‌صلاحي، ملک (۱۳۹۷). سیاست‌گذاری فرهنگی و مدیریت شکاف نسلی در ایران، فصلنامه مطالعات میان فرهنگی، سال سیزدهم، شماره ۳۴، صص ۱۱۳-۱۴۱.

میثاقی، ابراهیم؛ سعدی‌پور، اسماعیل؛ درتاج، فریبرز؛ معتمدی، عبدالله (۱۳۹۹). مدل ساختاری سبک نظارتی و اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی با میانجی‌گری شکاف نسلی (مورد مطالعه: جوانان شهر تهران)، فصلنامه پژوهش‌های ارتباطی، سال بیست و هفتم، شماره ۲ (پیاپی ۱۰۲)، صص ۶۱-۹۳.

نوروزی، فاطمه (۱۳۸۷). شکاف نسلی از لحاظ ارزش‌های مذهبی بین دو نسل دختران و مادران (مطالعه موردی: دبیرستان‌های شهر جهرم)، پیک نور، سال هشتم، شماره اول.

Bourdieu, P., (1993). *Sociology in Question*, Sage, London.

Bourdieu, p., (2009). *Learning the lesson of the lesson*. Translated by fakouhi. N. Tehran: Ney (In Persian).

Bourdieu, p. (1984). *Questions De Sociology*, is Editions Deminunit7, rue Bernard palissy, Paris.

Creswell, JW. (2012). *Educational research: Planning, Conducting and evaluating quantitative and qualitative research*. 4ed. Boston (USA): Pearson Education.

- Calvo-Porrall, C., & Pesqueira-Sanchez, R. (2020). Generational differences in technology behavior: comparing millennia's and Generation X. *Cybernetics*, 49(11), 2755-2772.
- Dhiman, p. k & Jain, s.2016, Generations Gaps- Issues and Challenges, *Saudi Journal of Humanities and Social Sciences*, Vol-1, Iss-3: 81-87, DOI: 10.21276/sjhss.2016.1.3.2.
- Ghanyim, S. 2017. INTERGENERATIONAL GAP IN THE TECHNOLOGICAL AGE, *Annals of the University of Petroșani, Economics*, 17(1): 91-100.
- Glaser B, Strauss A. (2006). *The Discovery of Grounded Theory; strategies for qualitative research*. Aldin Transactions; 2006.
- Hysa, B., Karasek, A., & Zdonek, I. (2021). Social media usage by different generations as a tool for sustainable tourism marketing in society 5.0 idea. *Sustainability*, 13(3), 1018.
- Ingelhart, R. (1994). *cultural Transformation in the industrialized Society*. Translation by Maryam viter, Tehran: Kavir publishing.
- Krogh, S. C., & Madsen, O. J. (2024). Dissecting the achievement generation: how different groups of early adolescents experience and navigate contemporary achievement demands. *Journal of youth studies*, 27(5), 706-722.
- Lindskog, H., & Oskarson, M. (2023). Generational differences in disguise? A longitudinal study of the liberalizing effect of education on socio-cultural attitudes. *West European Politics*, 46(3), 500-525.
- Putnam, R., (1995). *Bowling alone: Americas declining Social Capital*, *Journal of Democracy*, 6.
- Poortinga, W., Demski, C., & Steentjes, K. (2023). Generational differences in climate-related beliefs, risk perceptions and emotions in the UK. *Communications Earth & Environment*, 4(1), 229.
- Rahardyan, T. M. Rafi Bakri, M. & Utami, A. (2023). Generation gap in fraud prevention: Study on generation Z, generation X, millennials, and boomers, *Research in Business & Social Science*, IJRBS VOL 12 NO 3 (2023) ISSN: 2147-4478. <http://www.prokerala.com/kids/parenting/generation-gap.php>.
- Shanti, G.A.P Diva Prema and Dyah Eko Hapsari, S.S., M.Hum (2021). *Generation Gap between the First and Second Generation of Indian Immigrants in America as Reflected in Netflix Series: Never Have I Ever*. Sarjana thesis, universities Brawijaya.
- Sheldon L. (1998). Grounded Theory: issues for research in nursing. *Nursing Standard*, 1998:12(52), pp47-50.
- Turner, Bryan (1998). Ageing generations, *British Journal of sociology*. Vol.49, Issue 2.
- Winter, I., (1994). *The Radical Home Owner: Housing Tenure and Social Change*, Gordon and Breach, Basel.